

Srovnání právní úpravy eutanazie a asistované sebevraždy ve vybraných státech

Srovnávací studie č. 5.389

Listopad 2019, aktualizace březen 2020 (Německo)

autor: Markéta Nováková, Marta Krausová, Gabriela Zupalová

Obsah:

ÚVOD	4
JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA.....	5
ŠVÝCARSKO	7
NĚMECKO	10
NIZOZEMSKO	12
BELGIE.....	17
LUCEMBURSKO	21
KANADA.....	24
KALIFORNIE (SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ).....	26
VICTORIA (AUSTRÁLIE)	28
POSTAVENÍ LÉKAŘŮ A ZDRAVOTNÍHO PERSONÁLU VE ZKOUMANÝCH ZEMÍCH	31
SROVNÁNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY, KTERÁ ZMÍRŇUJE HROZÍCÍ TRESTNÍ POSTIH V PŘÍPADĚ AKTIVNÍ EUTANAZIE NEBO ASISTOVANÉ SEBEVRAŽDY. 32	
UMOŽNĚNÍ PŘÍSTUPU K AKTIVNÍ EUTANAZII NEBO ASISTOVANÉ SEBEVRAŽDĚ REZIDENTŮM TŘETÍCH ZEMÍ.....	36
SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH INFORMACÍ O PRÁVNÍ ÚPRAVĚ VÝKONU AKTIVNÍ EUTANAZIE NEBO ASISTOVANÉ SEBEVRAŽDY V OSTATNÍCH ČÁSTECH SVĚTA	39
ZÁVĚR	41
ZDROJE.....	42

AKTUÁLNÍ VYDÁNÍ:	EDICE: STUDIE
Název: Srovnání právní úpravy eutanazie a asistované sebevraždy ve vybraných státech	Typ edice: online, ISSN 2533-4131
Autoři: Nováková, M., Krausová, M., Zukalová, G.	URL: http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1
Číslo: Srovnávací studie č. 5.389	První vydání edice: červenec 1991
Datum: listopad 2019, aktualizace březen 2020 (Německo)	Frekvence vydání edice: nepravidelná
	Zaměření: srovnávací a analytické studie zpracované pro členy Parlamentu České republiky
	Jazyk: CZ
Klíčová slova:	Vydavatel: Kancelář Poslanecké sněmovny,
Eutanazie, asistovaná sebevražda, lékaři	Sněmovní 4, 118 26 Praha 1

PARLAMENTNÍ INSTITUT plní úkoly vědeckého, informačního a vzdělávacího střediska pro Poslaneckou sněmovnu, její orgány, poslance a Kancelář Poslanecké sněmovny, pro Senát, jeho orgány, senátory a Kancelář Senátu. Naše činnosti a produkty uvádíme níže.

Oddělení všeobecných studií	STUDIE Srovnávací studie Analytické studie	ODPOVĚDI NA DOTAZ Stručné odpovědi na dotazy členů Parlamentu	VYBRANÁ TÉMATA Studie zpracované k aktuálním problematikám	MONITORING Vybrané hospodářské měnové a sociální ukazatele	MIGRACE Přehled aktualit v oblasti migrace za vybrané období
	PŘEHLED SZBP Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU	EUROZÓNA+ Přehled ekonomických událostí v EU	PODKLADY pro zahraničně politická jednání	PŘEDNÁŠKY pro zahraniční delegace, PS, Senát	
Oddělení pro evropské záležitosti	STANOVISKA kompatibility nevládních návrhů zákonů s právem EU	KONZULTACE k předkládaným vládním návrhům zákonů	DOKUMENTY EU Výběr z aktů a dokumentů EU zaslaných PS	ZPRÁVY Aktuální agenda v Bruselu	PODKLADY pro jednání výboru na mezinárodní úrovni
	INFORMAČNÍ STŘEDISKO Informace o činnosti Poslanecké sněmovny a prohlídky budov	ECPRD Spolupráce s Evropským centrem pro parlamentní výzkum a dokumentaci	PŘEDNÁŠKY pro Poslaneckou sněmovnu, pro školy, veřejnost	INFORMAČNÍ MATERIÁLY o fungování Poslanecké sněmovny, o legislativním procesu	ZÁPISY ze schůzí, seminářů, přednášek, kulatých stolů

Shrnutí

Srovnání právní úpravy eutanazie a asistované sebevraždy ve vybraných státech

Cílem práce je přinést aktuální informace o právní úpravě eutanazie a asistované sebevraždy v zemích Evropy a některých vybraných státech světa. Úvodní část práce je doplněna o přehled základní judikatury Evropského soudu pro lidská práva v této oblasti. Práce čtenářům poskytuje dostupná statistická data o reportovaných případech, kdy byla uskutečněna aktivní eutanazie nebo asistovaná sebevražda ve sledovaných zemích. Dále práce představuje srovnání právní úpravy ve vztahu k lékařům a lékařským pracovníkům se zaměřením na jejich možnost odmítnout provést eutanazii nebo asistovat pacientům při ukončování jejich života. Část práce se také věnuje otázce, zda mohou pacienti ze třetích zemí a jejich příbuzní cestovat za účelem ukončení jejich života do zemí, kde je tento postup umožněn. Kromě právní úpravy aktivní eutanazie a asistované sebevraždy práce představuje i přehled právních úprav v zemích EU, kde v rámci trestního zákoníku existují privilegované skutkové podstaty trestných činů zabití na žádost a účast na sebevraždě, při jejichž spáchání hrozí pachatelům nižší trest. Na závěr práce jsou představeny základní informace o právní úpravě aktivní eutanazie či asistované sebevraždy v jurisdikcích, které nejsou touto prací podrobně představeny.

Klíčová slova: Eutanazie, asistovaná sebevražda, lékaři

Comparison of regulation on euthanasia and assisted suicide in selected states

The objective of this paper is to bring up-to-date information on the legal regulation of euthanasia and assisted suicide in European countries and some selected countries of the world. The introductory part of the paper is supplemented with an overview of the basic case law of the European Court of Human Rights in this area. Moreover, the paper provides readers with available statistical data on reported cases of active euthanasia or assisted suicide in the countries under review. Furthermore, the paper presents a comparison of legislation concerning doctors and medical workers with a focus on their possibility to refuse to perform euthanasia or to assist patients in ending their lives. Part of the paper also deals with the question of whether third-country patients and their relatives can travel to the countries where this procedure is allowed to end their lives. The paper also presents an overview of the legislation in EU countries where there are privileged types of criminal offences in Penal Codes of killing on demand and participating in suicide, which allows punishing offenders by mild punishments. At the final part of this paper, the basic overview of information on the legal regulation of active euthanasia or assisted suicide in jurisdictions that have not been covered in detail in this paper is covered.

Keywords: euthanasia, assisted suicide, physician

Obsah

ÚVOD.....	4
JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	5
ŠVÝCARSKO.....	7
NĚMECKO	10
NIZOZEMSKO	12
BELGIE	17
LUCEMBURSKO.....	21
KANADA.....	24
KALIFORNIE (SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ)	26
VICTORIA (AUSTRÁLIE)	28
POSTAVENÍ LÉKAŘŮ A ZDRAVOTNÍHO PERSONÁLU VE ZKOUMANÝCH ZEMÍCH.....	31
SROVNÁNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY, KTERÁ ZMÍRŇUJE HROZÍCÍ TRESTNÍ POSTIH V PŘÍPADĚ AKTIVNÍ EUTANAZIE NEBO ASISTOVANÉ SEBEVRAŽDY	32
UMOŽNĚNÍ PŘÍSTUPU K AKTIVNÍ EUTANAZII NEBO ASISTOVANÉ SEBEVRAŽDĚ REZIDENTŮM TŘETÍCH ZEMÍ	36
SROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH INFORMACÍ O PRÁVNÍ ÚPRAVĚ VÝKONU AKTIVNÍ EUTANAZIE NEBO ASISTOVANÉ SEBEVRAŽDY V OSTATNÍCH ČÁSTECH SVĚTA	39
ZÁVĚR	41
ZDROJE	42

Úvod

Eutanazie bývá překládána jako dobrá smrt. Pod tímto termínem si většina lidí správně představí aktivní eutanazii, tedy smrt zapříčiněnou podáním smrtící látky ze strany lékaře na vyžádání pacienta. Praktik vedoucích k usmrcení pacienta s ohledem na jeho bezvýchodný zdravotní stav je však celá řada. Ačkoli se praktiky neliší výsledkem, tj. usmrcením umírající nebo trpící osoby, každá z těchto praktik má jiné právní implikace a je třeba mezi nimi důsledně rozlišovat. Představení základní terminologie¹ je nutným předpokladem pro uchopení této komplexní problematiky. Dělicí linie mezi jednotlivými termíny bývá v praxi nepříjemně tenká; záleží pouze na úmyslu osoby podávající dávku látky, zda je úmyslem pouze snížit bolest pacienta nebo je úmyslem ukončit život pacienta, přičemž skutečný úmysl se velmi složitě prokazuje.

Aktivní eutanazie

Jde o úkon, při kterém osoba odlišná od pacienta na jeho žádost úmyslně vykoná finální akt vedoucí k usmrcení života pacienta. V Evropě je při splnění podmínek aktivní eutanazie legální v Nizozemsku, Lucembursku a Belgii. Mimo Evropu byla dekriminována například v Kanadě, Kolumbii, v americkém státě Havaj nebo v australském státě Victoria. Situace v Japonsku není zcela jasná.²

¹ Níže popsané terminologické rozdíly mezi jednotlivými postupy lze nalézt v knize: DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2687-3, s. 24 - 25

² JONES, Roland M. SIMPSON, Alexandr I. F. *Medical Assistance in Dying: Challenges for Psychiatry*. *Front Psychiatry* [online]. 2018 Dec 10 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295549/>

Pasivní eutanazie

Pasivní eutanazie spočívá v postupu, kdy osoba odlišná od pacienta umožní pacientovi zemřít tím, že mu odepře život udržující léčbu nebo od takové léčby ustoupí.

Nepřímá eutanazie (hastening death)

Nepřímá eutanazie odkazuje na situaci, kdy smrt pacienta nastane jako nezamýšlený, vedlejší následek podávání léčiv k utlumení bolesti. Podávání léčiv utlumujících bolest však zároveň vede ke zkrácení života pacienta, respektive k urychlení smrti. Příkladem může být podávání analgetik, která nesou rizika zkrácení života, nebo předávkování léky tišícími a tlumícími bolest.³

Asistovaná sebevražda

Pojem popisuje situaci, kdy pacient úmyslně ukončí svůj život za pomoci alespoň jedné osoby. Finální akt vedoucí ke smrti pacienta musí vykonat pacient sám. Nejčastější formou usmrcení bývá asistované předávkování se.⁴ Asistovaná sebevražda je při splnění podmínek legálním postupem v Nizozemsku, Lucembursku, Švýcarsku, Německu, Itálii a mimo Evropu v amerických státech Oregon, Washington, Vermont, Kalifornie, Colorado, Washington D.C., Havaj, Montana a dále v Kanadě a australském státě Victoria. Situace v Belgii a Japonsku není zcela vyjasněná.⁵

Nepokračování v léčbě nebo její nezahájení

V medicínské praxi jsou časté případy nepokračování v léčbě (*withdrawing*) nebo nezahájení léčby (*withholding*), přičemž jako *lege artis* je tento postup posuzován v případech, je-li léčba marná (*futile*) nebo neúčelná. Takovýto postup pak není považován za trestněprávní jednání. „Někteří autoři odmítají, že by v případě marné péče šlo o pasivní eutanazii, jiní ji pod ni zahrnují.“⁶

Podmínky v ČR se posuzují dle toho, zda lékař postupoval *lege artis*, tj. péčí s náležitou odbornou úrovní.⁷ Určité vodítka poskytují lékařům doporučení České lékařské komory. Doporučení se vztahují na specifické situace, kdy o sobě není pacient schopen rozhodovat. Pokud je pacient schopen rozhodovat, je nutný jeho souhlas s nepokračováním nebo nezahájením marné léčby. Svoji roli hraje i institut dříve vyslovených přání a negativní revers ve smyslu § 34 odst. 3 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.⁸

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Otázky spojené s koncem života byly již několikrát předmětem sporů před Evropským soudem pro lidská práva (dále také „ESLP“). V této oblasti se vyvinula již ustálená judikatura, která ponechává smluvním státům široký prostor pro uvážení (*margin of appreciation*). Stěžovatelé nejčastěji v případě problematiky spojené s koncem života namítají, že zásahy státu jsou sporné z hlediska článků č. 2 (právo na život), č. 3 (zákaz mučení a nelidského zacházení) a č. 8 (respektování soukromého a rodinného života) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Častým tématem sporů je i možnost pokračovat v soudních sporech za příbuzné, kteří zemřeli, tj. přípustnost jejich podání jako podání oprávněné osoby (*ratione personae*). Před soudem byly projednávány jak případy pacientů a jejich rodinných příslušníků, kteří bojovali za možnost ukončení života, tak i případy, kdy rodinní příslušníci bojovali proti rozhodnutím soudů, která

³ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2687-3, s. 239

⁴ JONES, Roland M. SIMPSON, Alexandr I. F. *Medical Assistance in Dying: Challenges for Psychiatry*. *Front Psychiatry* [online]. 2018 Dec 10 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295549/>

⁵ Tamtéž.

⁶ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 25

⁷ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 227

⁸ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2687-3, s. 231 - 237

umožňovala lékařskému personálu ukončit život udržující péči a léčbu. Níže jsou představena shrnutí případů, které bývají označovány za průlomové.⁹

V rozhodnutí **Pretty v. Spojené království** (žádost č. 2346/02)¹⁰ stěžovatelka požadovala zaručení beztrestnosti ze strany veřejné obžaloby pro svého manžela, který by jí mohl asistovat při její sebevraždě. Ve Spojeném království není pokus o sebevraždu trestným činem, nicméně asistence třetí osobě při sebevraždě již trestná je. Soud neshledal, že by právo na život dle čl. 2 zaručené Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv v sobě nezahrnovalo i právo na to zemřít. Dále soud došel k závěru, že nelze dovodit, že by smluvní stát absencí legalizace asistence při sebevraždě porušoval svůj pozitivní závazek zákazu nelidského či ponižujícího zacházení nebo mučení dle čl. 3 Úmluvy. Soud neshledal ani to, že by došlo k porušení čl. 8 (respekt k rodinnému životu), čl. 9 (svoboda svědomí) a čl. 14 (zákaz diskriminace). Soud shledal, že absence odlišné právní úpravy pro osoby, které fyzicky nejsou schopné spáchat sebevraždu bez pomoci cizí osoby, není diskriminací, neboť stát má rozumný důvod pro to nerozlišovat mezi těmito dvěma skupinami osob z důvodu hrozícího zneužití práva a snahy o ochranu života.

V případě **Haas v. Švýcarsko** (žádost č. 31322/077)¹¹ spočíval rozpor v otázce, zda je Švýcarský stát, kde je asistovaná sebevražda povolena, povinen umožnit bez předpisu přístup nemocným osobám, které si přejí spáchat sebevraždu, k látkám umožňujícím provést sebevraždu bezbolestným způsobem. Soud konstatoval, že čl. 2 dává národním orgánům povinnost chránit fyzické osoby před tím, aby si vzaly život, jestliže rozhodnutí nebylo přijato svobodně a s plným porozuměním jeho důsledkům. Požadavek národních orgánů podmiňující vydávání smrtících látek existencí předpisu, sleduje legitimní cíl bránit tomu, aby lidé v této otázce podléhali ukvapeným rozhodnutím, a bránit zneužívání asistovaných sebevražd. Díky nutnosti získat předpis, musejí být jednotlivé případy podrobně lékařsky přezkoumány, přičemž v rámci této procedury bývá zjišťováno, zda je rozhodnutí skutečnou vůlí pacienta. Dále soud dodal, že smluvní státy mají daleko k tomu najít konsenzus ohledně práva osob zvolit způsob a čas své smrti a státy mají v této oblasti široký prostor pro uvážení.

Porušení čl. 8 zaručujícího respekt k soukromému a rodinnému životu, bylo shledáno v případě **Koch v. Německo** (žádost č. 497/09).¹² Stížnost k ESLP podal německý občan pan Koch, jehož žena neúspěšně požádala německý Federální institut pro farmaceutické a lékařské produkty o povolení k získání smrtící dávky drogy. Proti nevyhovění žádosti podal pan Koch i s manželkou odvolání ve správním řízení. Po smrti své manželky, která spáchala asistovanou sebevraždu ve Švýcarsku, se snažil pan Koch dosáhnout zvrácení rozhodnutí Federálního institutu pro farmaceutické a lékařské produkty v rámci správního soudnictví, soudy však jeho podání považovaly za nepřijatelná a nepřezkoumávaly podstatu věci jeho žalob z důvodu, že žaloby podala osoba, která není oprávněná, neboť nebyla namítaným rozhodnutím dotčena. ESLP dovedl, že mezi zemřelou manželkou a panem Kochem byl velmi blízký vztah, pan Koch byl osobně dotčen rozhodnutím Federálního institutu pro farmaceutické a lékařské produkty, a proto vnitrostátní soudy pochybily, když odmítly jeho žaloby věcně přezkoumat.

⁹ End of life and the European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights. [cit. 30.9.2019] Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf

¹⁰ Pretty v. the United Kingdom, Press release, 29.4.2002, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15] https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#_ftn1

¹¹ End of life and the European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights. [cit. 30.9.2019] Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf

¹² Koch v. Germany, Information Note on the Court's case-law No. 154, červenec 2012, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222002-6416%22%5D%7D>

Žadatelé si v případě **Glass v. Spojené království** (žádost č. 61827/00)¹³ stěžovali na to, že proti přání matky byly velmi závažně postiženému dítěti podávány léky proti bolesti založené na morfiu, šlo tudíž o léky zkracující život. Dále lékaři bez konzultace s matkou přidali do lékařské zprávy dítěte klauzuli o tom, že nemá být resuscitováno. Lékaři v dané chvíli došli k závěru, že dítě je v terminálním stádiu své nemoci. Dítě tuto krizovou situaci přežilo a bylo schopno se vrátit domů ke své rodině. Proti postupu lékařů podala matka žalobu a stížnost Všeobecné lékařské radě, nicméně bez úspěchu. ESLP shledal, že jednáním lékařů došlo k porušení čl. 8 (respekt k soukromému a rodinnému životu) z důvodu, že nemocnice jednala proti přání matky bez toho, aby své jednání měla posvěcené soudní intervencí, čehož bylo možné dosáhnout v počáteční fázi sporu o postup léčby.

Předmětem přezkumu byly také případy obrany rodiny proti rozhodnutí odpojit pacienta od život udržujících přístrojů nebo pokračovat v život udržující péči. V případě **Lambert a ostatní proti Francii** (žádost č. 46043/14)¹⁴ se část příbuzných pacienta snažila zvrátit rozhodnutí odborné komise a soudu (*Conseil d'État*), které umožnilo nepokračovat v umělé výživě pacienta Vincenta Lamberta. Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že mezi členskými státy Rady Evropy neexistuje konsenzus ohledně nepokračování v léčbě, a proto mají státy značný prostor pro uvážení. Soud neshledal, že by došlo při postupu národních orgánů k pochybení, neboť rozhodnutí bylo založeno na řadě expertních zpráv a došlo i k posouzení z hlediska etiky. Jak právní úprava, tak i samotný rozhodovací proces v konkrétním případě pacienta byly shledány v souladu s požadavky čl. 2 Úmluvy (právo na život).

Švýcarsko

Právní úprava

Švýcarská právní úprava umožňuje jako legální postup pouze asistovanou sebevraždu, nikoli eutanazii. Právní úprava je velmi stručná a je uvedena ve švýcarském trestním zákoníku z roku 1938, který asistenci při sebevraždě jiné osoby činí beztrestnou, pouze pokud k asistenci nedošlo ze sobeckých respektive zjištěných důvodů. Z hlediska terminologie se ve Švýcarsku stejně jako v jiných německy mluvících zemích používá namísto eutanazie termín *Sterbehilfe*.

Rozlišováno je z hlediska medicínského chování pět typů jednání, která zkracují život, přičemž každý typ jednání má jiné právní důsledky:¹⁵

Typ jednání	Smrt je kvalifikována jako	Právní status	Oznamování
Pasivní eutanazie (<i>passive Sterbehilfe</i>) = nepokračování nebo nezahajování život prodlužující léčby, která je marná	Přirozená	legální	civilněprávní
Nepřímá eutanazie (<i>indirekte Sterbehilfe</i>) = spočívá v podávání medikace odstraňující nebo tlumící bolest s možným život zkracujícím efektem	Přirozená	legální	civilněprávní

¹³ Glass v. United Kingdom, Information Note on the Court's case-law No. 62, březen 2004, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-4464%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-4464%22]})

¹⁴ Lambert and Others v. France, Information Note on the Court's case-law 186, červen 2015, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-10758%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-10758%22]})

¹⁵ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 173 - 174

Typ jednání	Smrt je kvalifikována jako	Právní status	Oznamování
Asistovaná sebevražda (<i>Beihilfe zum Selbstmord</i>)	Nepřirozená	legální, pokud není ze sobeckých důvodů (čl. 115 TZ)	trestněprávní orgány
Vyžádaná aktivní eutanazie (<i>freiwillige aktive Sterbehilfe</i>)	Nepřirozená	nelegální (čl. 114 TZ)	trestněprávní orgány
Nevyžádaná aktivní eutanazie (<i>unfreiwillige aktive Sterbehilfe</i>)	Nepřirozená	nelegální (čl. 111 nebo 113 TZ)	trestněprávní orgány

Již od vstupu švýcarského trestního zákoníku v účinnost v roce 1942 je v zemi legalizovaná asistovaná sebevražda. Dle čl. 115 nazvaného „Svedení a pomoc k sebevraždě (*Verleitung und Beihilfe zum Selbstmord*)“: „*Kdo ze sobeckých pohnutek svede někoho k sebevraždě nebo mu k tomu poskytne pomoc, trestá se, jestliže došlo k sebevraždě nebo k pokusu o ni, trestem odnětí svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.*“¹⁶

Pachatel se na jednání může podílet buď pohnutím k sebevraždě (vyvoláním rozhodnutí), nebo přímou pomocí. Švýcarská praxe je ojedinělá v tom, že bezrestným nemusí být pouze lékař, ale jakákoli osoba.¹⁷ Na druhé straně předepsat smrtící drogu podle zákona o farmaceutických produktech může pouze lékař. Lékař má dále povinnost dodržet medicínské standardy, tedy jednat *lege artis*. Pokud by je v případě asistované sebevraždy nedodržel, hrozil by mu správní postih.¹⁸

Konkrétně čl. 26 zákona o farmaceutických produktech stanoví, že: „*předepisování a distribuování farmaceutických produktů musí být prováděno v souladu s všeobecně uznávanými pravidly lékařské nebo farmaceutické vědy. Farmaceutický produkt může být předepsán pouze v situaci, kdy je znám zdravotní stav pacienta nebo konzumenta tohoto produktu.*“¹⁹ Zákon o narkotikách v čl. 11 odst. 1 uvádí, že „*lékaři a veterináři jsou povinni užívat, připravovat a předepisovat omamné látky pouze v rozsahu, který je nezbytný a v souladu s uznávanými pravidly lékařské vědy.*“²⁰ Smrtící drogu nebo jiný farmaceutický prostředek k ukončení života mohou předepsat pouze lékaři.

Postupy v souladu s uznávanými pravidly medicíny, tedy postup *lege artis*, upravují etická doporučení Švýcarské akademie lékařských věd (*Sweizerische Akademie der Medizinischen Wissenschaften*). Problematiku asistované sebevraždy upravují především stanoviska, například z roku 1995, 1999, 2003, 2005. Zatímco stanovisko z roku 1995 uvedlo, že asistovaná sebevražda není součástí lékařské praxe, pozdější stanoviska se k institutu asistované sebevraždy stavěla tolerantněji.

¹⁶ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 177. Swiss Criminal Code of 21 December 1937. Dostupné z: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/index.html>

¹⁷ Do přijetí trestního zákoníku převládala ve švýcarských kantonech úprava, dle které byla sebevražda trestným činem a osoba, která ji přežila, mohla být potrestána za to, že se dotkla svého života. V době přijímání trestního zákoníku již převládalo přesvědčení, že by osoby, které se pokusily o sebevraždu, neměly být za tento čin trestány. Po přijetí zákoníku se stala bezrestnou nejen sebevražda, ale i nezištná pomoc k ní. „Je zajímavé, že tehdejší debata nebyla vůbec spojována s medicínskou perspektivou.“ „Odůvodnění bezrestnosti odkazovalo na „romantické romány“, při nichž hrdinové konali heroické sebevraždy na obranu sebe, své rodiny, do úvahy byla zahrnována i sebevražda z nešťastné lásky. Znění navržené v roce 1918 zůstalo zachováno ve své původní podobě od nabytí účinnosti trestního zákoníku v roce 1942 až do současné doby. DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 178.

¹⁸ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 179-181.

¹⁹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 181

²⁰ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 181

Kromě výše uvedených, právní úpravu asistované sebevraždy ovlivňuje několik dalších významnějších předpisů. Předně, občanský zákoník v čl. 16 upravuje způsobilost k právnímu jednání, která má relevanci při kvalifikování způsobilosti zemřelé osoby. Podle čl. 16 „se předpokládá, že osoba má způsobilost k rozumnému jednání, pokud se nepovažuje za nezpůsobilou, protože se jedná o osobu nezletilou, osobu trpící duševní nemocí, duševní poruchou, opilostí nebo z jiného obdobného důvodu.“ „Osoba, která napomáhá jiné osobě nebo nabádá jinou osobu, jež není způsobilá k právnímu jednání, není trestně odpovědná podle článku 115 trestního zákoníku, ale bude souzena jako nepřímý pachatel dle okolností podle některého z článků 111 až 113 trestního zákoníku.“²¹ Z toho plyne, že lékař, který pomůže k sebevraždě osobě, která není způsobilá k právnímu jednání (dítě, duševní porucha), může být shledán vinným z úmyslného zabití dle čl. 111 trestního zákoníku.²²

Věkový limit dosahuje 18 let pro fyzicky trpící osoby a 25 let pro ostatní osoby, které trpí např. z důvodu špatného duševního stavu.²³ Věkový limit se odvíjí od způsobilosti k právnímu jednání dle občanského zákoníku (viz výše).

Postupy asistované sebevraždy ovlivňuje silně i judikatura, která nastavila podmínky, které musí být při asistované sebevraždě ze strany lékaře dodrženy. Předně bylo judikováno, že „výkon asistované sebevraždy není v principu v rozporu s pravidly lékařské praxe, nicméně vždy musí být jako předpoklad zjištěna způsobilost k právnímu jednání pacienta. Správní soud v roce 1999 výslovně uvedl, že k asistenci lékaře je vyžadována existence zdravotních podmínek pacienta, jež neoddiskutovatelně vedou k jeho smrti.“²⁴ Dle judikátu federálního Nejvyššího soudu z roku 2006 „má člověk právo rozhodnout o okolnostech a době své vlastní smrti. Toto „právo zemřít“ však je pouze negativním právem, protože nezakládá pozitivní závazek státu zajistit takové právo pro každého jedince.“²⁵

Ačkoli ve Švýcarsku není vyžádána eutanazie legální, trestní zákoník obsahuje privilegovanou skutkovou podstatu trestného činu usmrcení na žádost (*Tötung auf verlangen*) dle čl. 114: „Kdo z pohnutek zasluhujících zřetele, jmenovitě ze soucitu usmrtí jiného na jeho vážnou a naléhavou žádost, trestá se trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.“²⁶ „V trestněprávní praxi nedošlo k mnoha řízením proti lékařům, kteří by provedli aktivní vyžádanou eutanazii. Základním důvodem je zřejmě skutečnost, že lékaři raději takové jednání neoznamují a nahlašují jej jako nepřímou eutanazii.“²⁷ Nevyžádaná eutanazie může být dle konkrétních okolností kvalifikována jako úmyslné usmrcení, vražda nebo zabití (čl. 111 – 113 trestního zákoníku).

Statistiky

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Celkem ²⁸	352	431	508	587	742	965	Informace nejsou dostupné		

²¹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 179

²² DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 180.

²³ JONES, Roland M. SIMPSON, Alexandr I. F. Medical Assistance in Dying: Challenges for Psychiatry. *Front Psychiatry* [online]. 2018 Dec 10 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295549/>

²⁴ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 182

²⁵ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 182.

²⁶ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 171.

²⁷ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 176.

²⁸ A WAY OUT Growing number of people sign up for assisted suicide. <https://www.swissinfo.ch> [online]. FEB 14, 2018 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/eng/a-way-out_growing-number-of-people-sign-up-for-assisted-suicide/43899702.

Dále též: Assistierter Suizid nach Geschlecht und Alter, Bundesamt für Statistik [online]. [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/aktuell/neue-veroeffentlichungen.assetdetail.3742880.html>.

Německo

Právní úprava a judikatura

Německý trestní zákoník neobsahoval do roku 2015 ustanovení o trestnosti účasti na sebevraždě, což de facto umožňovalo asistenci při sebevraždě.²⁹ Lékaře v asistencích při sebevraždách omezovala pravidla lékařské etiky.³⁰ V roce 2015 bylo přijato ustanovení § 217 trestního zákoníku³¹, podle kterého je trestné profesionální podporování sebeusmrcení, tzn. takové, kdy poskytování asistované sebevraždy je dlouhodobou a opakovanou součástí činnosti dané osoby, přičemž není nutný záměr opatřit si tak zisk či vykonávat tuto činnost jako své povolání.³² Naopak za beztrestnou byla považována osoba, která se podílela na sebeusmrcení jiné osoby, jednala-li sama bez komerčních úmyslů a byla rodinným příslušníkem pacienta nebo v blízkém vztahu.

V roce 2017 německý Spolkový správní soud (*Bundesverwaltungsgericht*) rozhodl, že v extrémních případech, kdy pacient trpí a jeho nemoc je nevléčitelná, měl by mít právo ukončit svůj život a vláda by mu neměla odpírat přístup k lékům, jež mu to umožní. Toto rozhodnutí však nevedlo k přijetí další legislativy a dle dostupných informací Ministerstvo zdravotnictví žádosti pacientů o vydání léků ukončujících život zamítalo.³³

Rozsudkem ze dne 26. února 2020 německý Spolkový ústavní soud (*Bundesverfassungsgericht*) zrušil § 217 trestního zákoníku jako protiústavní. Tento rozsudek Spolkového ústavního soudu byl dlouho očekáván, předpokládalo se, že bude zlomový. Nyní ukáže až čas, jak zákonodárce na tento rozsudek zareaguje a jak se dále vyvine praxe.

Spolkový ústavní soud své odůvodnění založil na právu samostatně rozhodovat o své smrti (*Recht auf selbstbestimmtes Sterben*), které dovedil z článků 2 odst. 1 (právo na svobodný rozvoj osobnosti) a 1 odst. 1 (zásada lidské důstojnosti) německé ústavy.³⁴ Rozhodnutí zemřít je tak podle soudu aktem autonomního sebeurčení jedince, které mají stát i společnost respektovat.³⁵ Zrušené ustanovení trestního zákoníku toto ústavou zaručené právo fakticky vyprazdňuje a je tedy protiústavní.³⁶

Spolkový ústavní soud se nejprve zabýval obsahem práva samostatně rozhodovat o své smrti. Toto právo zahrnuje podle soudu nejen právo vzít si sám život, ale také vyhledat pomoc třetích osob a, je-li nabízena, využít ji.³⁷ Právo na svobodný rozvoj osobnosti a zásada důstojnosti člověka předpokládají právo každého člověka samostatně v souladu s vlastními hodnotami disponovat se

²⁹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 191

³⁰ Tamtéž, s. 193

³¹ Strafgesetzbuch, Gesetze im internet. Dostupné z (včetně anglické verze): <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

³² Důvodová zpráva k tisku č. 18/5373, návrh zákona o trestnosti profesionálního podporování sebeusmrcení (*Entwurf eines Gesetzes zur Strafbarkeit der geschäftsmäßigen Förderung der Selbsttötung*) ze dne 1. 7. 2015, 18. volební období, s. 17. Dostupné z: <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/053/1805373.pdf>

³³ German court to decide legality of assisted suicide. Dw.com [online]. [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/german-federal-court-rules-patients-should-have-access-to-life-ending-drugs/a-37790952>; „Rozhodnutí o vlastní smrti je základní lidské právo.“ Německo rozšíří možnosti eutanazie, Česká televize, 26. 2. 2020. [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3054080-rozhodnout-o-vlastni-smrti-je-zakladni-lidske-pravo-nemecko-rozsiri-moznosti-eutanazie>

³⁴ Rozsudek Spolkového ústavního soudu 2 BvR 2347/15, 2 BvR 2527/16, 2 BvR 2354/16, 2 BvR 1593/16, 2 BvR 1261/16, 2 BvR 651/16 ze dne 26. 2. 2020, právní věta 1 a). [online] [cit. 2019-03-13]. Dostupný z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/02/rs20200226_2bvr234715.htm l, s. 1.

³⁵ Tamtéž, právní věta 1 b), s. 1

³⁶ Tamtéž, právní věta 5, s. 2

³⁷ Tamtéž, bod 208, s. 62

svým životem a zároveň nebýt nucen k formám života, které jsou v rozporu s jeho obrazem sebe sama. Je výsostně osobní záležitostí každého člověka, jaký smysl spatřuje ve své existenci a zda chce svůj život ukončit.³⁸ Toto právo zároveň nelze omezit například pouze na nevléčitelně nemocné. Jakékoliv omezení by znamenalo hodnocení pohnutek takového člověka, které je v rozporu se svobodou jedince chráněnou ústavou. Jako akt autonomního sebeurčení jedince se rozhodnutí vzít si život vymyká hodnocením z pohledu náboženství, morálky, rozumu či společenských představ.³⁹ Chráněna je také realizace tohoto práva za pomoci třetích osob, pokud tyto jednájí svobodně.⁴⁰

Ustanovení § 217 trestního zákona do tohoto práva jedinců rozhodnutých ukončit svůj život zasahovalo, a to i přes to, že nebyli jeho přímými adresáty. Znemožňovalo jim totiž obrátit se na třetí osoby a využít jejich pomoci, čímž výkon tohoto práva fakticky znemožnilo.⁴¹ Svůj závěr opřel Spolkový ústavní soud o test proporcionality.⁴²

Mezi důvody, které zákonodárce vedly k zavedení § 217 trestního zákoníku, patřily mimo jiné záměr chránit život člověka a zabránit usmrcení lidí, jejichž rozhodnutí nemuselo být zcela svobodné, ale i snaha zabránit etablování asistované sebevraždy jako normálního způsobu ukončení života. Spolkový ústavní soud sice konstatoval, že záměry zákonodárce byly legitimní⁴³, nicméně zvolená metoda, tedy omezení práva rozhodnout o své smrti, není v žádném případě přiměřená.⁴⁴

V posledním kroku testu proporcionality totiž soud zvažoval, zda je míra omezení práva jednotlivce přiměřená vzhledem k užítku pro celou společnost.⁴⁵ Spolkový ústavní soud poukázal na fakt, že § 217 trestního zákoníku nechrání právo jednotlivce skutečně samostatně a svobodně rozhodnout o své smrti, nýbrž výkon tohoto práva zcela znemožňuje.⁴⁶ Ustanovení § 217 nezakazuje asistovanou sebevraždu zcela, ale pouze jednu její formu, a to profesionální poskytovatele. Zbýlé možnosti však soud považuje za pouze teoretické.⁴⁷ Pokud zákonodárce vyloučí určité formy realizace základního práva, musí zbýlé možnosti být schopné zajistit realizaci tohoto práva.⁴⁸ Tak tomu však není. Lékaři, kteří by připadali v úvahu, se doposud staví k výkonu asistované sebevraždy spíše zdrženlivě. Lékaře přitom nelze nutit, jelikož z práva svobodně rozhodnout o své smrti nevyplývá žádný nárok vůči třetím osobám. Podle soudu není přípustné, aby výkon základního práva závisel na ochotě lékařů. Dokud tato situace trvá, jsou profesionální poskytovatelé asistovaných sebevražd nutní k zajištění výkonu práva svobodně rozhodnout o své smrti.⁴⁹

Posílení paliativní medicíny rovněž nemůže být za platnosti § 217 trestního zákoníku řešením. Ta sice může snížit počet lidí, kteří se k asistované sebevraždě rozhodnou, nikdo však nemá povinnost se paliativní léčbě podrobit.⁵⁰ Stejně tak je nepřípustné, aby jedinci žijící v Německu byli nuceni využít zahraničních poskytovatelů asistované sebevraždy.⁵¹

³⁸ Tamtéž, bod 209, s. 62

³⁹ Tamtéž, bod 210, s. 62 - 63

⁴⁰ Tamtéž, body 212 - 213, s. 64

⁴¹ Tamtéž, body 215 - 218, s. 64 - 65

⁴² Tamtéž, bod 220, s. 65 a bod 226, s. 67

⁴³ Tamtéž, body 227 - 259, s. 67 - 75

⁴⁴ Tamtéž, bod 264, s. 76

⁴⁵ Tamtéž, body 264, 265, s. 76

⁴⁶ Tamtéž, bod 267, s. 77

⁴⁷ Tamtéž, bod 280, s. 80

⁴⁸ Tamtéž, bod 283, s. 81

⁴⁹ Tamtéž, body 285 - 297, s. 81-85.

⁵⁰ Tamtéž, body 298 - 299, s. 85

⁵¹ Tamtéž, bod 300, s. 85

Spolkový ústavní soud dále konstatoval, že tresty odnětí svobody či pokuty hrozící podle § 217 trestního zákoníku porušují práva osob, které asistovanou sebevraždu poskytují. Konkrétně konstatoval porušení práva na svobodný výkon povolání u právníků a lékařů, kteří jsou německými občany.⁵² Dále bylo zasaženo do práv stěžovatelů - německých spolků, jejich zástupců a zaměstnanců včetně lékařů (bez ohledu na jejich národnost), kteří před novelizací § 217 trestního zákoníku poskytovali služby na poli asistovaných sebevražd, svobodně jednat ve smyslu čl. 2 odst. 1 ústavy.⁵³

Ke skutečné realizaci práva svobodně rozhodnout o své smrti je zapotřebí nejen faktická připravenost třetích osob poskytnout pomoc formou provedení asistované sebevraždy. Tyto třetí osoby musejí být rovněž schopny tuto svou pomoc poskytnout legálně. Proto vedle práva jedince svobodně rozhodnout o své smrti existuje ještě odpovídající právo chránící jednání poskytovatelů asistované sebevraždy.⁵⁴

V závěru rozsudku soud uvedl, že tento jeho rozsudek neznamena, že by zákonodárce nesměl asistovanou sebevraždu regulovat.⁵⁵ Nelze přípustnost asistované sebevraždy podmiňovat například tím, že je dotčený nevyléčitelně nemocen. Přesto však lze vyžadovat podle situace i různé důkazy o vážnosti a trvalosti vůle dotčeného jedince podrobit se asistované sebevraždě.⁵⁶ V každém případě musí být právně i fakticky zajištěn dostatečný prostor každému jedinci na základě svobodného rozhodnutí s pomocí třetích osob ukončit svůj život.⁵⁷ Spolkový ústavní soud výslovně doplňuje, že z jeho rozhodnutí nevyplývá žádná povinnost k poskytnutí asistované sebevraždy.⁵⁸

Statistiky týkající se počtu asistovaných sebevražd v Německu nejsou dostupné.

Nizozemsko

Důvody proč bylo Nizozemsko první zemí světa, která legalizovala eutanazii

Nizozemsko bylo v roce 2002 první zemí světa, která legalizovala eutanazii (do té doby povolovaly asistovanou sebevraždu pouze Švýcarsko (1942) a stát Oregon (1997) ve Spojených státech amerických)⁵⁹, nicméně holandská judikatura dovodila beztrestnost této praxe již mnohem dříve. Od 40. let jsou mapovány případy, kdy došlo k eutanazii pacienta ze strany lékaře⁶⁰, přičemž postupně se vytvořila judikatura, která vymezila podmínky toho, kdy lze postup lékaře kvalifikovat jako krajní nouzi. Toto pojetí se prosadilo i přesto, že v zemi existovala v trestním zákoníku privilegovaná skutková podstata zabití na žádost. Ustálenou judikaturou dovozené podmínky se následně do velké míry odrazily v zákoně o eutanazii a asistované sebevraždě. Uzákonění eutanazie tedy nebylo v zemi cizorodým prvkem.

Od 80. let docházelo k nárůstu ohlášených případů, kdy lékaři sami provedenou eutanazii nahlásili. Veřejné mínění se zároveň čím dál více přiklápělo na stranu povolení této praxe. Dle článku

⁵² Tamtéž, body 308, 310 - 312, s. 88

⁵³ Tamtéž, část IV. rozsudku, body 313 - 316, 330, s. 24 - 37, 89 - 92

⁵⁴ Tamtéž, bod 331, s. 92

⁵⁵ Tamtéž, bod 338, s. 94

⁵⁶ Tamtéž, bod 340, s. 94

⁵⁷ Tamtéž, bod 341, s. 94 - 95

⁵⁸ Tamtéž, bod 342, s. 95

⁵⁹ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>

⁶⁰ Shrnutí nejvýznamnějších případů nabízí kniha: DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 74 až 103.

Richarda Fenigse z roku 1989 docházelo v Nizozemsku k 5000 až 20 000 případům aktivní vyžádané eutanazie, v nichž v průměru jen 11 vedlo k zahájení trestního stíhání. I tyto případy byly často zastavovány, a pokud lékaři byli shledáni vinnými, byl jim často uložen jen trest symbolického rázu.⁶¹ V roce 1982 byla ustavena Státní komise pro eutanazii. Od roku 1990 musejí být případy aktivní vyžádané eutanazie hlášeny spolu s podmínkami provedení. Ministerstvo spravedlnosti spolu s Královskou nizozemskou lékařskou asociací přislíbilo lékařům beztrestnost: 1) notifikují-li své jednání, 2) byly-li naplněny podmínky krajní nouze stanovené judikaturou a 3) dodržena řádná lékařská péče. Důvodem tohoto kroku byla obava z podvodů při vyplňování úmrtních listů. I po přijetí tohoto opatření bylo zřejmé, že ne všichni lékaři vyplňují dokumentaci pravdivě. Ke konci roku 1998 byly ustanoveny Regionální komise na kontrolu eutanazie. Po konci tisíciletí se našla politická vůle přijmout zákon, který by problematiku reguloval. Jeho přijetím se však mnoho nezměnilo, neboť v zákoně jsou do velké míry inkorporovány podmínky vycházející z judikatury, stanovisek prokuratury a doporučení asociace lékařů.⁶²

Právní úprava

Zákon o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě (*Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding*)⁶³ reguluje otázky, které se týkají:

- Požadavků řádné péče, jejíž dodržení je podmínkou pro to, aby nebylo zahájeno trestní stíhání proti lékaři;
- Činnosti Regionálních komisí pro kontrolu eutanazie;
- Novelizace ostatních zákonů, především trestního zákoníku tak, aby se vyloučila trestní odpovědnost lékařů, kteří dodrží podmínky zákona o asistované sebevraždě a dále též zákona o pohřbnictví.

Podmínky řádné péče o pacienta dodrží lékař pouze pokud:

1. Je přesvědčen, že žádost pacienta byla svobodná a dobře uvážená.
2. Je přesvědčen, že pacientův stav mu působí nesnesitelné útrapy a že není perspektiva zlepšení.
3. Lékař pacienta informoval o jeho situaci a o jeho vyhlídkách do budoucna.
4. Stav musí pacientovi působit nesnesitelné útrapy bez perspektivy zlepšení.
5. Pacient je přesvědčen, že neexistuje jiné rozumné řešení pro situaci, ve které je.
6. Lékař stav pacienta konzultoval alespoň s jedním nezávislým lékařem, který se s pacientem setkal a dodal písemně názor ohledně dodržení řádné péče.
7. Ukončení života nebo asistence při ukončení života byla provedena lékařem s řádnou péčí.
8. Lékař notifikuje městského patologa o svém jednání.⁶⁴

Lékařům, kteří by porušili výše uvedené standardy, hrozí trest za vraždu a to v délce odnětí svobody až 12 let, v případě eutanazie, a 3 let odnětí svobody v případě asistované sebevraždy.⁶⁵

⁶¹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 102

⁶² DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 102 – 111

⁶³ Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (*Zákon o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě*), Overheid.nl. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0012410/2018-08-01>

⁶⁴ Čl. 2 ve spojení s čl. 293 odst. 2 trestního zákoníku a čl. 7 odst. 2 zákona o pohřbech. Dutch law on Termination of life on request and assisted suicide, World Federation of Right to Die Societies. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné na: <https://www.worldrtd.net/dutch-law-termination-life-request-and-assisted-suicide-complete-text>, NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 226 -227

⁶⁵ Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (*Zákon o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě*). Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request>

Nizozemsko praktikuje model kontroly ex post, kdy obecní patolog (koroner) vypracovává další zprávu, kterou postupuje státnímu zastupitelství a dává souhlas s pohřbem. Zpráva lékaře i patologa se poté doručují místně příslušné Regionální komisi pro kontrolu eutanazie (*Regionale Toetsingcommissies Euthanasie*, čl. 3 až 16 zákona o eutanazii). K oběma zmíněným zprávám se připojuje vyjádření nezávislého lékaře, se kterým byl případ konzultován a písemná žádost zesnulého.⁶⁶ Hlavním úkolem Komise je hodnotit, zda byla dodržena kritéria řádné péče, přičemž Komise může žádat lékaře o doplnění zprávy, může žádat o informace obecního patologa, konzultanta nebo poskytovatele péče, jež se na provedení eutanazie podílel. Komise informuje lékaře o svých závěrech spolu s odůvodněním během šesti týdnů od získání zprávy, tato lhůta může být prodloužena. Dále Komise informuje Generální prokuraturu a zdravotní inspekci, zda dle názoru Komise lékař postupoval v souladu se standardy zdravotní péče.

V Nizozemsku je celkem pět Regionálních komisí. Předsedové komisí se alespoň dvakrát ročně scházejí a konzultují spolu pracovní metody a fungování komisí. Těchto setkání se účastní i zástupci prokuratury a zdravotní inspekce (čl. 13 zákona). Regionální komise musejí mít lichý počet osob a musejí sestávat z lékaře, odborníka na etiku nebo filosofii a právního experta. Členové komise jsou jmenováni Ministrem spravedlnosti a Ministrem zdravotnictví, dobrých životních podmínek a sportu na období 6 let, přičemž se jmenují i náhradníci. Komise rozhoduje o jednotlivých případech prostou většinou. Komise mají k dispozici tajemníky s poradním hlasem (*secretary*), kteří jsou právními akademiky (čl. 3 a 4 zákona).

Komise přezkoumávají, zda lékař postupoval dle zákonných standardů řádné péče (*due care*). Lékaři získávají od Komise zpětnou vazbu, zda jejich postup v určitém případě byl v souladu s právními, lékařskými a etickými standardy. V případě podezření z porušení standardů Komise postoupí věc veřejné prokuratuře a oznámí tuto skutečnost lékaři (čl. 8 a 9 zákona).

Na rozdíl od Belgie nemusí být nutně žádost o eutanazii písemná. Zároveň existující praxi výrazněji ovlivňuje vyvíjející se judikatura, protože zákon o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě je relativně stručný. Pomocí judikatury bylo například stanoveno, že pacienti mohou žádat o ukončení života nikoli pouze z důvodu fyzického strádání, ale i strádání psychického (rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1994).⁶⁷

Společně se zákonem vláda přijala i „ambiciózní program na podporu péče o umírající a nevléčitelně nemocné. Vybudovala šest paliativních center ve velkých městech, víc než stovku menších hospiců a další investice věnovala na výzkum a vzdělávání lékařů v paliativní péči.“⁶⁸ Zároveň existují precedenty stále se posouvající hranice toho, kdy je eutanazie ještě možná.⁶⁹

⁶⁶ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 226 – 227.

⁶⁷ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 228.

⁶⁸ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 231

⁶⁹ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 228 – 231.

Statistiky⁷⁰

Rok	Celkový počet usmrcených	Počet nahlášených případů eutanazie	Počet nahlášených případů asistované sebevraždy	Kombinace eutanazie a asistované sebevraždy
1990	2300	Nizozemská vláda provedla tři výzkumy v letech 1990, 1995 a 2001. Eutanazie a asistovaná sebevražda byly již tehdy umožněny na základě přísných podmínek vytyčených judikaturou. Odlišná čísla jsou uvedena v knize Právní aspekty, dle které byl pro rok 1990 uváděn počet 2700 osob a pro rok 1995 3600 osob. ⁷¹		
1995	3250			
2001	3500 ⁷²			
2002	1882			
2003	1815	1626	148	41
2004	1886	1714	141	31
2005	1933	1765	143	25
2006	1923	1765	132	26
2007	2120	1923	167	30
2008	2331	2146	152	33
2009	2636	2443	156	37
2010	3136	2910	182	44
2011	3695	3446	196	53
2012	4188	3965	185	38
2013	4829	4501	286	42
2014	5306	5033	242	31
2015	5516	5277	208	31
2016	6091	5856	216	19
2017	6306		250	29

Podrobnější údaje vydávají Regionální komise pro kontrolu eutanazie ve svých zprávách.

Věková hranice

Mladiství mohou žádat o provedení eutanazie po dosažení věku 12 let, souhlas rodičů nebo opatrovníka je nezbytný k provedení úkonu, dokud dítě nedosáhne věku 16 let. Osoby ve věku 16-17 let nemusejí mít souhlas rodičů, nicméně jejich rodiče musejí být zapojeni do rozhodování. Po dosažení věku 18 let mají pacienti možnost požadovat provedení eutanazie bez zapojení rodičů.⁷³ Dále existují zvláštní podmínky týkající se eutanazie novorozenců, které jsou popsány níže.

Případy eutanazie nebo asistované sebevraždy mladistvých jsou vzácné, v letech 2002 – 2015 bylo nahlášeno 7 případů, z toho 5 dětem bylo 17 let, v jednom případě 12 let a v jednom případě 16

⁷⁰ Výroční zprávy jsou dostupné na stránkách Regional Euthanasia Review Committees, Annual Reports [online]. [cit. 2019-09-06]. Dostupné z: <https://english.euthanasiacommissie.nl/the-committees/documents/publications/annual-reports/2002/annual-reports/annual-reports>.

⁷¹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 108

⁷² Počet usmrcených osob za roky 1990, 1995, 2001 byl uveden v knize: NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 229 -230.

⁷³ Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request. Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05].

Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request>.

let.⁷⁴ V letech 2016 – 2017 byly nahlášený 4 případy.⁷⁵ Ve všech případech byla pacientova rodina zapojena, rozuměla a respektovala přání pacienta o eutanazii.

Eutanazie novorozenců

Ačkoli dle zákona o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě mohou o eutanazii nebo asistovanou sebevraždu žádat pouze děti starší 12 let, z dostupných dat včetně prohlášení na vládních webových stránkách země⁷⁶ vyplývá, že tato praxe je při dodržení přísných podmínek považována za legální a je prokuratou tolerována ve smyslu, že lékaři za ní nebyvají souzeni.⁷⁷

Na začátku tohoto tisíciletí profesor Eduard Verhagen, vedoucí oddělení pediatrie zdravotního centra Univerzity v Groningenu navrhl po konzultaci s místní prokuratou text protokolu, který by stanovil, za jakých podmínek by mohla být eutanazie novorozenců povolena. Groningenský protokol byl autorizován jako národní stanovisko Holandské asociace pediatrické péče (*Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde*) v červenci 2005. Protokol stanovuje následující kritéria péče:⁷⁸

- utrpení dítěte musí být nesnesitelné a jeho stav musí být bez vyhlídky na zlepšení,
- rozhodnutí o ukončení léčby musí být odůvodněné a o diagnóze a prognóze nesmí být žádných pochyb;
- postup lze provést pouze, pokud jak lékaři, tak rodiče jsou přesvědčeni, že vzhledem k situaci dítěte se nenabízí rozumné alternativní řešení;
- souhlas rodičů s ukončením života dítěte je podmínkou postupu;
- rodiče byli plně informováni o diagnóze a prognóze;
- stav dítěte musí být přezkoumán alespoň jedním dalším nezávislým lékařem, který písemnou zprávou vyjádří svůj názor ohledně souladu postupu dle kritérií řádné péče vymezených výše;
- ukončení života musí být provedeno s náležitou péčí.⁷⁹

⁷⁴ Regional Euthanasia Review Committees, Annual Reports [online]. [cit. 2019-09-06]. Dostupné z: <https://english.euthanasiacommissie.nl/the-committees/documents/publications/annual-reports/2002/annual-reports/annual-reports>, s. 14

⁷⁵ Report pro léta 2016 a 2017. Regional Euthanasia Review Committees, Annual Reports [online]. [cit. 2019-09-06]. Dostupné z: <https://english.euthanasiacommissie.nl/the-committees/documents/publications/annual-reports/2002/annual-reports/annual-reports>.

⁷⁶ Euthanasia and newborn infants. Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-and-newborn-infants>.

⁷⁷ EUTHANASIA OF NEWBORNS AND THE GRONINGEN PROTOCOL. Ieb-eib.org [online]. 2014 [cit. 2019-09-05], s. 3. Dostupné z: <https://www.ieb-eib.org/docs/pdf/2015-02/doc-1554801153-42.pdf>.

⁷⁸ Euthanasia and newborn infants. Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-and-newborn-infants>.

⁷⁹ Dle článku profesora Eduarda Verhagen z roku 2005 v časopise *New England Journal of Medicine* o Groningenském Protokolu, jsou statistiky následující: z 200.000 dětí, které se každý rok přibližně v Nizozemsku narodí, se jich přibližně 1.000 nedožije prvních narozenin. Z této 1.000 dětí je smrt 600 z nich důsledkem lékařského rozhodnutí, přičemž tato rozhodnutí jsou spojena s rozhodnutím o započítání či nezapočítání nebo pokračování extenzivní léčby. Dle profesora Verhagena je eutanazie v Nizozemsku provedena na 15 až 20 novorozeňatech každý rok. Anonymní průzkum mezi pediatry v jiných evropských zemích potvrdil, že k eutanazii novorozeňat dochází i v jiných evropských zemích (průzkum *European workgroup Euronice* publikovaný v *The Lancet*). Dle výsledků průzkumu 73 % francouzských neonatologů přiznalo podávání produktů novorozencům s úmyslem ukončit jejich život, v Nizozemsku toto číslo dosahovalo 47 %, v Německu číslo kleslo na 4 % a ve Spojeném království, Španělsku, Itálii či Švédsku dosahovalo 2 %. Možnost, že eutanazie novorozenců je za určitých podmínek tolerována i v jiných zemích, naznačuje i jiná studie provedená ve Flandrech, která analyzovala příčiny smrti 253 novorozenců v letech 1999 a 2000. Dle studie bylo rozhodnutí ukončit život zjevně učiněno v 194 případech, které vyústily v 117 případů úmrtí brzy poté a 77 případů později. Smrtící produkty byly zjevně podány v 17 případech. EUTHANASIA OF NEWBORNS AND THE GRONINGEN

Belgie

Právní úprava

Právní úprava eutanazie v Belgii je ve srovnání s nizozemskou právní úpravou velmi podrobná, což je spojeno se skutečností, že vývoj v Belgii měl spíš revoluční než evoluční povahu. Tato země však umožnila pouze eutanazii, právní regulace asistované sebevraždy zůstává nejasná. Klíčové aspekty pro umožnění legalizace eutanazie lze shrnout do následujících bodů:

- sekularizace společnosti;
- vliv nizozemské medicínské praxe ke konci života a vznik organizovaných hnutí na podporu důstojné smrti;
- otevřený přístup odborné veřejnosti, která přiznávala, že eutanazie nebo techniky jí blízké jsou součástí praxe;⁸⁰
- benevolentní postup belgických trestněprávních orgánů při lékařsky asistované smrti.⁸¹

Otázka eutanazie byla již od 80. let poměrně medializována, o což se zasloužila hnutí Asociace na podporu práva na důstojnou smrt ve Valonsku a Vlámku. V roce 1995 byla vládou zřízena speciální Poradní komise pro bioetiku (*Comité consultatif de Bioéthique*), sestavená z lékařů, zdravotních sester, právníků, sociologů, psychologů, morálních filosofů a teologů. Ačkoli se členové neshodli na právním řešení, došlo alespoň k ujasnění terminologie. Bylo určeno, že eutanazie musí být vyžádaná a nevztahuje se na nekompetentní pacienty. Dále bylo stanoveno, že ukončení marné péče není eutanazií, stejně tak medicínská praxe spočívající v podávání léků tišících bolest, které však zkracují život. K přijetí zákona o eutanazii došlo poté, co v belgické federální vládě nezískala křesla žádná z křesťansko-demokratických stran. Zákon vstoupil v účinnost dne 22. 9. 2002. Ze strany odpůrců byla následně podána stížnost k Arbitrážnímu soudu (*Cour d'arbitrage*), který plní roli ústavního soudu, nicméně soud stížnost zamítl.⁸²

Do nabytí účinnosti zákona o eutanazii (*Loi relatif à l'euthanasie*)⁸³ byla eutanazie trestným činem dle trestního zákoníku z roku 1867, zároveň na rozdíl od Nizozemska neexistovala ani privilegovaná skutková podstata zabití na žádost, která by umožňovala mírnější potrestání.⁸⁴ Trestní zákoník nezná skutkovou podstatu pomoci při sebeusmrcení, nicméně podle odborníků by bylo možné takové jednání kvalifikovat jako neposkytnutí pomoci. „Nicméně díky tolerantnímu přístupu orgánů činných v trestním řízení v Belgii nedošlo k žádnému případu, který by byl řešen judikatorně – a to jak v případě aplikace ustanovení týkajících se eutanazie, tak i asistovaného sebeusmrcení.“⁸⁵ Zákon se nezabývá otázkou asistovaných sebevražd, což bylo předmětem kritiky, neboť zůstává nejasné, zda je možné při sebevraždách asistovat.⁸⁶ Dle informací výzkumného

PROTOCOL. ieb-eib.org [online]. 2014 [cit. 2019-09-05], s. 1-4. Dostupné z: <https://www.ieb-eib.org/docs/pdf/2015-02/doc-1554801153-42.pdf>.)

⁸⁰ Z rozhovorů s předními belgickými lékaři údajně vyplynulo, že se belgická praxe po přijetí zákona významným způsobem nezměnila. DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 158, Článek COHEN-ALMAGOR, R. Euthanasia Policy and Practice in Belgium: Critical Observations and Suggestions for Improvement, s. 207

⁸¹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 148

⁸² DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 150

⁸³ Loi relative à l'euthanasie. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z:

https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2002052837&table_name=loi.

⁸⁴ Zde je třeba dodat, že neexistence speciální skutkové podstaty nemusí nutně vést k tomu, že soud nezohlední polehčující okolnosti mluvící pro pachatele.

⁸⁵ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 151

⁸⁶ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 152 - 153

centra parlamentu australského státu Victoria však jsou asistované sebevraždy v Belgii taktéž praktikovány.⁸⁷

Zákon o eutanazii je velice podrobný, což do velké míry vychází i z toho, že na rozdíl od Nizozemska v Belgii neexistuje množství judikatury v této oblasti. Zákon je členěn do šesti kapitol:

1. generální klauzule definující eutanazii;
2. podmínky postupu lékaře, které jej zbavují trestní odpovědnosti;
3. dříve vyslovené přání;
4. oznamovací povinnost;
5. Federální kontrolní a hodnotící komise pro eutanazii;
6. Zvláštní ustanovení.

Eutanazie je definována jako „úmyslné ukončení života jiné osoby na její žádost“, přičemž musí jít o jednání; eutanazii tudíž nemůže být opomenutí respektive nekonání. Úmyslem jednání musí být způsobit smrt, nikoli ulevit od bolesti podáním vyšších dávek léčiv k utišení bolesti. Zákon rozlišuje postup v případě, kdy jsou pacienti způsobilí a při vědomí a situace, kdy bylo přání vysloveno dříve (čl. 3 a 4 zákona).

Podmínky, za kterých lékař není trestně odpovědný, lze shrnout následovně (čl. 3 až čl. 5 zákona o eutanazii):

- Žádost byla dobrovolná, dobře zvážená a podaná opakovaně, aniž by byla výsledkem vnějšího nátlaku.
- Pacient je v permanentním zdravotně bezvýchodném stavu neustálého a nesnesitelného tělesného nebo duševního strádání, které nemůže být zmírněno a které je způsobeno vážnou a nevyléčitelnou poruchou způsobenou nemocí nebo úrazem. Zákon výslovně uvádí, že zdravotní důvody mohou být fyzického i psychického charakteru.
- Osoba musí vyslovit svoji žádost, přičemž žádost musí být písemná, datovaná a musí být sepsána přímo pacientem nebo jím podepsaná. V případě, že pacient není schopen dokument sepsat či podepsat, může tak učinit jím zmocněná osoba. Pacient může žádost kdykoli vzít zpět.⁸⁸

Lékař před vlastním výkonem eutanazie musí (čl. 3 zákona):

- Informovat pacienta o jeho zdravotním stavu a očekávané délce života, probírat s ním jeho žádost o eutanazii a možnosti terapeutické a paliativní péče a jejich důsledky; společně s pacientem musí lékař dojít k přesvědčení, že v pacientově situaci neexistuje rozumná alternativa a že jeho žádost je dobrovolná.
- Být si jist pacientovým trvalým fyzickým nebo psychickým utrpením a neměnnou povahou jeho žádosti; k tomu musí lékař absolvovat s pacientem několik pohovorů rozložených v rozumném časovém období s přihlédnutím k pacientovu stavu.
- Konzultovat s jiným lékařem stav pacienta, vážnost a neléčitelný charakter jeho onemocnění a informovat ho o důvodech této konzultace; konzultovaný lékař prozkoumá zdravotnickou dokumentaci pacienta, provede prohlídku a na základě toho musí být přesvědčen o pacientově permanentním zdravotně bezvýchodném stavu neustálého a nesnesitelného tělesného nebo duševního strádání, které nemůže být zmírněno; lékař předá závěry z provedených vyšetření.⁸⁹

⁸⁷ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>.

⁸⁸ Česky: DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 153-155.

⁸⁹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 154

Zvláštní dodatečné podmínky musejí být splněny, neočekává-li se smrt pacienta v předvídatelné době (pacient není v terminálním stadiu nemoci) nebo vyslovil-li pacient dříve své přání:

- V případě pacientů, kteří nejsou v terminálním stadiu své nemoci, respektive úmrtí se neočekává v nejbližší době, musí být konzultován třetí lékař, odborný psychiatr nebo lékař specializovaný na léčbu specifického onemocnění, kterým pacient trpí. Zároveň musí být mezi ručně psanými žádostmi pacienta alespoň měsíční rozestup.
- V případě dříve vysloveného přání je třeba, aby přání mělo písemnou formu a bylo napsáno za přítomnosti dvou svědků, z nich alespoň jeden nesmí mít materiální zájem na smrti pacienta. Dříve vyslovené přání je platné, pokud bylo vysloveno nejdéle pět let před okamžikem, kdy pacient pozbyl způsobilost k právnímu jednání a schopnost vyjádřit svoji vůli. Přání může být kdykoli po jeho sepsání odvoláno nebo změněno. Pacienti takto mají možnost vyslovit se v předstihu před tím, než přestanou být způsobilými k právnímu jednání nebo pozbydou vědomí.⁹⁰

Lékaři musejí každý z případů oznamovat na speciálním formuláři do 4 pracovních dnů Federální kontrolní a hodnotící komisi pro eutanazii (čl. 6 až 13 zákona). Komise je 16 členná, složená z osmi lékaři, čtyř právníků a čtyř zástupců společností zabývajících se problematikou eutanazie. Úkolem komise je kontrolovat, zda v konkrétním nahlášeném případě byly dodrženy podmínky vyžadované zákonem, přičemž Komise rozhoduje v dvouměsíční době. V případech, kdy Komise shledá, že podmínky nebyly lékařem splněny, předá informace prokuratuře k případnému zahájení úkonů v trestním řízení. O postupu Komise hlasuje, přičemž pro předání případu prokuratuře musí hlasovat dvoutřetinová většina.⁹¹ Komise dále provádí monitoring, sběr statistických dat a navrhuje doporučení k legislativním změnám týkajícím se problematiky.⁹² Komise zároveň jednou za dva roky vydává reporty, ve kterých popisuje a hodnotí používání zákona.⁹³

Zákon o legalizaci eutanazie byl přijat společně se zákonem, který reguluje paliativní péči (*Wet betreffende palliatieve zorg*).⁹⁴ „Zároveň s jeho přijetím se vyčlenila velká část finančních prostředků na podporu paliativní péče.“⁹⁵

⁹⁰ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 145-155

⁹¹ Federale controle en evaluatiecommissie euthanasie. [online]. aktualizace 07/17/2018 [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/advies-en-overlegorgaan/commissies/federale-controle-en-evaluatiecommissie-euthanasie>.

⁹² DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 156

⁹³ Federale controle en evaluatiecommissie euthanasie. [online]. aktualizace 07/17/2018 [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/advies-en-overlegorgaan/commissies/federale-controle-en-evaluatiecommissie-euthanasie>.

⁹⁴ Wet betreffende de palliatieve zorg, Justel. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2002061446&table_name=wet.

⁹⁵ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 165

Statistiky⁹⁶

Rok	Počet osob	Z toho mladistvých	Předchozí žádost	Počet osob, které byly/ nebyly v terminálním stádiu
Od 22. 9. 2002	24	0 osob mladších 20 let	0	21/3
2003	235	1 osoba mladší 20 let	1	216/19
2004	349	2 osoby mladší 20 let	5	325/24
2005	393	0 osob mladších 20 let	8	366/27
2006	429	1 osoba mladší 20 let	17	403/26
2007	495	0 osob mladších 20 let	9	467/28
2008	704	0 osob mladších 20 let	14	655/49
2009	822	0 osob mladších 20 let	22	755/67
2010	953	0 osob mladších 20 let	24	873/80
2011	1133	0 osob mladších 20 let	25	1019/114
2012	1432	0 osob mladších 20 let	45	1265/167
2013	1807	0 osob mladších 20 let	24	1541/266
2014	1928	0 osob mladších 20 let	38	1633/295
2015	2022	0 osob mladších 20 let	29	1723/299
2016	2028	2 mladší 18 let	28	1749/279
2017	2309	1 mladší 18 let	33	1934/375
2018	2357	0 dětí mladších 18 let	22	2012/345

Podrobnější údaje vydává Federální kontrolní a hodnotící komise pro eutanazii ve svých zprávách.

Věkový limit

Dle novely zákona o eutanazii z 28. 2. 2014⁹⁷ mohou o eutanazii žádat i nezletilí. Právní úprava ve znění přijatém k 22. 9. 2002 umožňovala žádat o eutanazii tzv. emancipovaným nezletilým, tj. osobám ve věku 16 – 17 let, které jsou způsobilé k právním úkonům a které byly při vědomí při podání žádosti.

V případě dětí jsou podmínky eutanazie i kontrolní mechanismy přísnější než u dospělých.⁹⁸ Dle novely zákona mohou o eutanazii žádat nezletilí s dostačující rozumovou kapacitou. Přesné stanovení nejvyšší věkové hranice tedy chybí.⁹⁹ „Situace těchto dětí musí být zdravotně bezvýchodná a spojená s trvalým a nesnesitelným tělesným utrpením, které nelze zmírnit a jež v předvídatelné budoucnosti povede ke smrti. Na rozdíl od dospělých a emancipovaných nezletilých takový nezletilý pacient musí trpět fyzickým utrpením (psychické utrpení není dostačující) a musí být v terminálním stavu, kdy jeho smrt nastane v krátké době. Žádost pacienta musí být vyjádřena několikrát a pacient musí být při vyslovení žádosti při plném vědomí. Kromě

⁹⁶ Reporty jsou dostupné na stránkách: <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/documenten>. Pro přístup k dokumentům je třeba zadat jako původce dokumentů Federale Controle- en Evaluatiecommissie Euthanasie. Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Documenten [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné na: <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/documenten>

⁹⁷ Loi modifiant la loi du 22 mai 2002 relative à l'euthanasie, en vue d'étendre l'euthanasie aux mineurs. [online]. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2014022803

⁹⁸ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 163.

⁹⁹ JONES, Roland M. SIMPSON, Alexandr I. F. Medical Assistance in Dying: Challenges for Psychiatry. *Front Psychiatr* [online]. 2018 Dec 10 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295549/>.

toho je v případě těchto „dětských“ pacientů nutná ještě konzultace s psychiatrem nebo psychologem, který je informován o důvodech.“¹⁰⁰

Na základě zdravotní dokumentace pacienta a jeho prohlídky je posuzována jeho kapacita porozumět důsledkům eutanazie. O výsledku konzultace musí být vyhotoven zápis do zdravotnické dokumentace pacienta a o výsledku konzultace musejí být informováni pacient i jejich zákonní zástupci. Ošetřující lékař seznámí rodiče s informacemi nutnými k rozhodnutí a zjistí, zda souhlasí s žádostí dítěte. Souhlas zákonných zástupců musí být písemný a je nutným předpokladem provedení eutanazie.¹⁰¹ Po vyslovení žádosti nezletilého pacienta je zúčastněným osobám nabídnuta psychologická pomoc.¹⁰² Zákon nespecifikuje okruh zúčastněných osob, nicméně jsou jimi zcela jistě myšleni i zákonní zástupci pacienta.¹⁰³

Lucembursko

Právní úprava

Lucemburský zákon z 16. března 2009 o eutanazii a asistované sebevraždě (*Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide*)¹⁰⁴ je doprovázen zákonem z téhož data o paliativní péči, instrukcích pro konec života a o doprovázení při konci života. Lucembursko na rozdíl od Belgie umožňuje jak aktivní eutanazii, tak i asistovanou sebevraždu. Zákon obsahuje následující části:

1. Definice;
2. Žádost o eutanazii nebo asistovanou sebevraždu, podmínky úkonu a procedura;
3. Ustanovení týkající se konce života;
4. Oznámení provedení úkonu ze strany lékaře;
5. Národní komise pro kontrolu a hodnocení zákona;
6. Novelizace trestního zákoníku.

Trestní odpovědnost lékaře za provedení eutanazie nebo asistované sebevraždy se vylučuje, jsou-li splněny následující podmínky (čl. 2 odst. 1 zákona):

1. Pacient byl v době podání žádosti při vědomí a je plně svéprávný;
2. Žádost byla vyslovena dobrovolně, po rozvaze, případně opakovaně a není výsledkem vnějšího nátlaku;
3. Pacient je z medicínského hlediska v bezvýchodné situaci a trpí trvalým nesnesitelným psychickým nebo fyzickým utrpením bez perspektivy zlepšení, důvody neuspokojivého zdravotního stavu mohou spočívat v patologických podmínkách nebo mohly vzniknout z důvodu nehody.
4. Pacientova žádost o eutanazii nebo asistovanou sebevraždu byla sepsána písemně, musí na ní být datum sepsání žádosti a podpis pacienta.

Je-li pacient trvale neschopný psát nebo dokument podepsat, žádost je zaznamenána zletilou osobou, kterou pacient vybere. V takovém případě osoba zmíní, že pacient není schopen formulovat svoji žádost písemně a sdělí důvody. Pacient takovouto žádost podepisuje nebo ji

¹⁰⁰ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 163.

¹⁰¹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 163.

¹⁰² „Après que la demande du patient a été traitée par le médecin, la possibilité d'accompagnement psychologique est offerte aux personnes concernées.“ Loi modifiant la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, en vue d'étendre l'euthanasie aux mineurs. [online].

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2014022803

¹⁰³ Loi relative à l'euthanasie. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z:

https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2002052837&table_name=loi.

¹⁰⁴ Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide. Dostupné z:

<http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo>.

podepisuje vybraná osoba za přítomnosti lékaře, jehož jméno musí být taktéž zmíněno v žádosti. Žádost musí být uložena do zdravotnické dokumentace pacienta (čl. 2 odst. 2 zákona).

Nezletilí ani zletilé osoby, které mají opatrovníka, osoby nezpůsobilé k právnímu jednání (nesvéprávné) nemohou platně žádat o eutanazii nebo asistovanou sebevraždu.¹⁰⁵ Lucemburská právní úprava umožňuje žádat o provedení asistované sebevraždy nebo eutanazie od 18 let věku pacienta. Ze zpráv Národní komise pro kontrolu a hodnocení však vyplývá, že prozatím (tj. v letech 2009 – 2018), nebyla eutanazie nebo asistovaná sebevražda poskytnuta pacientovi mladšímu 40 let.¹⁰⁶

Lékař dále musí (čl. 2 odst. 2 zákona):

- Informovat pacienta o jeho zdravotním stavu, pravděpodobné délce života, musí konzultovat s pacientem jeho žádost a diskutovat s ním o dalších terapeutických možnostech, které pacient má, o možnostech paliativní péče a jejích důsledcích. Lékař musí dojít k závěru, že pacientova žádost je dobrovolná a že v očích pacienta není jiné akceptovatelné řešení jeho situace. Rozhovory mezi lékařem a pacientem by měly být zaznamenány ve zdravotní dokumentaci pacienta jako důkaz, že tyto rozhovory proběhly.
- Ujistit se o tom, že psychické a fyzické utrpení pacienta je trvalého charakteru a zároveň se ujistit o tom, že trvá na své opakované nebo nedávno vyslovené žádosti. Rozhovory mezi ním a pacientem na toto téma by měly být opakované a měla by mezi nimi uběhnout rozumná doba, přičemž ta se odvíjí od zdravotního stavu pacienta.
- Konzultovat stav pacienta s jiným lékařem, včetně otázek týkajících se nevléčitelnosti a vážnosti jeho onemocnění. Zároveň by měl tohoto druhého lékaře upozornit na důvod konzultace (provedení eutanazie). Lékař, s nímž byla konzultace vedena, by měl prohlédnout pacienta, vzít na vědomí jeho zdravotnickou dokumentaci a ujistit se, že stav pacienta je skutečně trvalý, přináší nesnesitelné utrpení a je bez perspektivy na zlepšení. Lékař, s nímž byla konzultace vedena, o tomto vyhotoví zápis. Konzultovaný lékař musí být nezávislý ve vztahu k pacientovi a k lékaři, který mu případ předal k posouzení. Zároveň musí mít odbornost v oblasti spojené s diagnózou pacienta. Lékař pacienta následně informuje o výsledku konzultace jeho případu s druhým lékařem.
- Nenamítne-li pacient, že nesouhlasí s daným postupem, lékař konzultuje žádost pacienta se zdravotním personálem, který je s pacientem v pravidelném kontaktu.
- Nenamítne-li pacient, že nesouhlasí s daným postupem, lékař konzultuje žádost pacienta s osobou, kterou pacient označil za důvěrníka ve svých ustanoveních o konci života nebo při vyslovení žádosti o provedení eutanazie nebo asistované sebevraždy.
- Ujistí se, že pacient má možnost diskutovat svojí žádost s osobami, se kterými si přeje se sejít.
- Dotáže se Národní komise pro kontrolu a hodnocení, zda pacient nemá u Komise registrovaná ustanovení upravující konec jeho života.

¹⁰⁵ Euthanasia and assisted suicide: Law of 16 March 2009. [Http://sante.public.lu](http://sante.public.lu) [online]. June 2010 [cit. 2019-09-05], s. 25. Dostupné z: <http://sante.public.lu/fr/publications/e/euthanasie-assistance-suicide-questions-reponses-fr-de-pt-en/euthanasie-assistance-suicide-questions-en.pdf>.

¹⁰⁶ Commission Nationale de Contrôle et d'Évaluation de l'application de la loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide: Cinquième rapport à l'attention de la Chambre. [Sante.public.lu](http://sante.public.lu) [online] s. 5 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <http://sante.public.lu/fr/publications/r/rapport-loi-euthanasie-2017-2018/rapport-loi-euthanasie-2017-2018.pdf>.

Formulář žádosti o eutanazii nebo asistovanou sebevraždu je možné volně stáhnout na stránkách lucemburské vlády.¹⁰⁷ Pacient může kdykoli žádost odvolat, v takovém případě musí být pacientovi žádost vrácena a musí být vyjmuta ze zdravotnické dokumentace. O žádosti a všech následujících krocích lékaře včetně jejich výsledku musí být záznam ve zdravotnické dokumentaci pacienta (čl. 2 odst. 2 zákona).

Lucemburská právní úprava zohledňuje ekonomické a sociální aspekty pomoci rodinám pacientů, kdy dle zákona o paliativní péči, instrukcích pro konec života a o doprovázení při konci života¹⁰⁸ mají osoby ze zákona právo na speciální typ placeného volna za účelem doprovázení umírající osoby v terminální fázi vážné nemoci. Tuto možnost mohou využít jak zaměstnané osoby, tak i osoby samostatně výdělečně činné.¹⁰⁹

Národní kontrolní a hodnotící komise

Lucemburská právní úprava je specifická v tom, že byla zřízena Národní kontrolní a hodnotící komise, u které musejí být registrovány instrukce pro konec života (*Dispositions de fin de vie*). Instrukcemi pro konec života jsou myšleny instrukce o tom, za jakých okolností má dojít k ukončení života. Instrukce mají zabránit případům, kdy by si osoba přála zemřít, její stav by byl nezvratný, trvalý a přinášel by pacientovi utrpení, ale pacient by již neměl možnost vyjádřit svoji vůli kvůli ztrátě vědomí či nezpůsobilosti k podání žádosti. Platnost instrukcí není časově omezena, přesto se Komise každých pět let obrací na osoby, které své instrukce zaregistrovaly, s žádostí o potvrzení instrukcí.¹¹⁰ Komise zároveň na žádost informuje doktory, kteří o pacienta na konci života pečují o obsahu instrukcí, respektive dávají lékařům k instrukcím přístup. Ačkoli bylo doposud provedeno usmrcení na základě předchozích instrukcí v Lucembursku pouze jednou v roce 2013, Komise registrovala ke konci roku 2018 celkem 3137 instrukcí pro konec života.¹¹¹

Kromě registrace a kontroly instrukcí má Národní kontrolní a hodnotící komise za úkol zajišťovat správnou implementaci zákona a pravidelně monitorovat situaci. Komise taktéž každé dva roky vydává zprávy monitorující uplatňování zákona, které jsou přístupné veřejnosti. Komise je složena z 9 členů jmenovaných na základě jejich expertízy, přičemž 3 členové by měli být lékaři, 3 právníci, 1 člen by měl být zástupcem lékařských profesí a 2 členové jsou zástupci organizací hájících zájmy pacientů (čl. 6 zákona).

¹⁰⁷ S'informer sur une demande d'euthanasie ou d'assistance au suicide. <https://guichet.public.lu> [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://guichet.public.lu/fr/citoyens/famille/euthanasie-soins-palliatifs/fin-de-vie/euthanasie-assistance-suicide.html>

¹⁰⁸ Loi du 16 mars 2009 relative aux soins palliatifs, à la directive anticipée et à l'accompagnement en fin de vie. Dostupné z: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n1/jo>.

¹⁰⁹ Demander un congé pour l'accompagnement d'une personne en fin de vie. [Guichet.public.lu](https://guichet.public.lu) [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://guichet.public.lu/fr/citoyens/travail-emploi/conges-jours-feries/situation-personnelle/conge-accompagnement-fin-vie.html>.

¹¹⁰ JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries: 5 Luxembourg [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28.

¹¹¹ Commission Nationale de Contrôle et d'Évaluation de l'application de la loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide: Cinquième rapport à l'attention de la Chambre. [Sante.public.lu](http://sante.public.lu) [online]. [cit. 2019-09-10], s. 9. Dostupné z: <http://sante.public.lu/fr/publications/r/rapport-loi-euthanasie-2017-2018/rapport-loi-euthanasie-2017-2018.pdf>.

Statistiky¹¹²

	Žádosti o eutanazii	Asistovaná sebevražda	Eutanazie provedená na základě instrukcí o konci života
2009	1		
2010	4		1
2011	5		
2012	9		
2013	8		
2014	7		
2015	8		
2016	9	1	
2017	11		
2018	7	1	
Celkem	68	2	1

Podrobnější údaje vydává Národní kontrolní a hodnotící komise ve svých zprávách.

Kanada**Právní úprava**

Přijetí současného zákona umožňujícího provedení asistované sebevraždy a eutanazie v Kanadě předcházelo rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2015 ve věci Carter v. Kanada, ve kterém soud rozhodl, že zákony zakazující poskytnutí asistence při umírání omezují právo na život, svobodu a bezpečnost osob dle Kanadské charty práv a svobod. Nejvyšší soud dal vládě lhůtu pro úpravu práva, což vedlo k přijetí zákona C-14¹¹³ ze 7. června 2016¹¹⁴, který doplňuje trestní zákoník a doplňuje další zákony (*Medical assistance in dying*). Dále předcházelo přijetí zákona pro celou Kanadu, přijetí zákona respektujícího péči na konci života (*Act Respecting End-of-Life Care*) v provincii Québec v roce 2014.

Za lékařskou pomoc při umírání (*Medical assistance in dying*) je považována jak asistence při sebevraždě (*self-administered medical assistance in dying*), tak i aktivní eutanazie (*clinician-assisted medical assistance in dying*).¹¹⁵ Výjimka v rámci trestního zákoníku se vztahuje na lékařské pracovníky, zdravotní sestry a osoby, které konají za účelem jim pomoci postupovat dle zákona. Zákon dále stanovuje výjimku z trestní odpovědnosti pro farmaceuty, kteří poskytnou smrtící látky osobám odlišným od zdravotnického personálu, vydávají-li látku na základě receptu. Zákon výslovně vyjímá z možné trestní odpovědnosti osoby pomáhající pacientům na jejich explicitní žádost s tím, aby si sami podali smrtící látku, která byla předepsána na základě zákona. Jako návod

¹¹² Commission Nationale de Contrôle et d'Évaluation de l'application de la loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide: Cinquième rapport à l'attention de la Chambre. Sante.public.lu [online] s. 4 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <http://sante.public.lu/fr/publications/r/rapport-loi-euthanasie-2017-2018/rapport-loi-euthanasie-2017-2018.pdf>.

¹¹³ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>

¹¹⁴ Act to amend the Criminal Code and to make related amendments to other Acts (*Medical Assistance in Dying*), [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/C-14/royal-assent>

¹¹⁵ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>

k sebevraždě nemůže být kvalifikováno ani informování o právní úpravě a zákonných postupech spojených s legálně prováděnou eutanazií a asistovanou sebevraždou.

Lékařská pomoc při umírání může být poskytnuta pouze úzce vymezenému okruhu osob, které splňují následující kritéria:

- minimální věk 18 let,
- osoba má nárok na získání státem hrazených lékařských služeb v Kanadě nebo by jej měla, pokud by splňovala podmínku minimální doby pobytu nebo čekací doby,
- způsobilost k rozhodování se o zdravotních záležitostech,
- osoba je v závažném a nevléčitelném zdravotním stavu,
- osoba dobrovolně podala žádost o asistenci při sebevraždě, přičemž rozhodnutí nebylo důsledkem vnějšího tlaku,
- dala informovaný souhlas k získání lékařské asistence při umírání poté, co získala informace o alternativních způsobech, jak ulevit od bolesti včetně paliativní péče.

Za závažný a nevléčitelný zdravotní stav je považován takový stav, kdy osoba:

- trpí závažnou a nevléčitelnou nemocí nebo zdravotním postižením,
- je v pokročilém stavu nezvratného snížení schopností,
- trpí nemocí nebo postižením nebo stavem snížených schopností, který jí působí fyzické nebo psychické utrpení, které je pro ni nepřijatelné a které nemůže být zmírněno na podmínky, které by pro ni byly akceptovatelné a
- přirozená smrt je rozumně předpokladatelná, přestože není nutné, aby existovala prognóza o tom, kolik osobě přibližně zbývá času.

Před poskytnutím lékařské pomoci při umírání musejí lékaři a zdravotní sestry:

- být názoru, že osoba splňuje všechna potřebná kritéria,
- ujistit se, že osoba učinila žádost o asistenci písemně, žádost byla pacientem podepsaná a datovaná, k tomu může dojít až poté, co osoba byla informována o svém závažném a nevléčitelném zdravotním stavu,
- ujistit se, že žádost byla podepsána pacientem před dvěma nezávislými svědky, kteří žádost také podepsali a datovali, není-li pacient schopen psát a zapsat datum na žádosti, může třetí osoba na základě výslovné instrukce pacienta za jeho přítomnosti žádost za něj podepsat a datovat,
- ujistit se, že další lékař nebo zdravotní sestra poskytli písemně své vyjádření potvrzující to, že osoba dle jejich uvážení splňuje kritéria a ujistit se, že další lékař nebo zdravotní sestra byli skutečně nezávislí,
- ujistit se, že mezi podáním žádosti a samotnou asistencí při sebevraždě uběhlo alespoň 10 celých dní (tato lhůta může být kratší shodnou-li se lékař/zdravotní sestra s nezávislým lékařem/zdravotní sestrou na tom, že schopnost osoby poskytnout informovaný souhlas by v této době poklesla),
- před poskytnutím asistence musejí dát lékaři či zdravotní sestry pacientovi možnost stáhnout žádost a
- ujistit se, že pacient dal výslovný souhlas s asistencí.

Zákon zároveň uvádí, jaké tresty hrozí zdravotním pracovníkům a farmaceutům, nesplní-li některé z vyjmenovaných podmínek, přičemž zákon v některých případech stanovuje podstatně mírnější trest, než který by hrozil za asistenci při sebevraždě nebo za eutanazii (jde o tzv. privilegovanou skutkovou podstatu).

Jednotlivé provincie a teritoria Kanady mají každá vlastní pravidla a postupy týkající se implementace, monitoringu a reportingu, přičemž v některých případech disponují i přísnějšími pravidly postupu.

Statistiky

Dostupné údaje, i přestože jsou oficiální, se od sebe výrazně liší a nezahrnují data ze všech teritorií a provincií. Dle čtvrtého mezitímního reportu vydaného Kontrolní radou pro dobrovolné asistované umírání (*Voluntary Assisted Dying Review Board*) z dubna 2019 bylo na základě federálního zákona a dříve přijaté québecké legislativy lékařsky asistováno při umírání v případech 6749 osob, přičemž jde o data platná k 1. listopadu 2018.¹¹⁶

Období	Celkem provedených aktivních eutanazií a asistovaných sebevražd (bez provincie Québec, teritorií Nunavut, Yukon a Severozápadního teritoria) ¹¹⁷
17. červen – 31. prosinec 2016	510 z toho 4 asistované sebevraždy
leden – červen 2017	875 z toho 1 asistovaná sebevražda
červenec – prosinec 2017	1086 z toho 0 asistovaných sebevražd
leden – říjen 2018	2614 z toho 1 asistovaná sebevražda

Kalifornie (Spojené státy americké)

Právní úprava

Kalifornský zákon o volbě konce života (*End of Life Option Act AB 15*), který umožnil za přísných podmínek asistenci lékařských pracovníků při sebevraždách, byl přijat v září 2015 s tím, že zákon je účinný od roku 2016 do konce roku 2025, nebude-li zákonodárcem znovu přijat.¹¹⁸ Proces přijetí tohoto zákona byl předmětem značné kritiky, dokonce i ze strany guvernéra. Obdobný návrh zákona byl předložen na začátku roku 2015, nicméně neprošel výbory. Návrh zákona byl následně přijat během zvláštní schůze o financování zdravotní péče.¹¹⁹

Žádat o asistenci při sebevraždě mohou dle zákona pouze:

- dospělé osoby (po dosažení věku 18 let),
- které jsou způsobilé činit rozhodnutí,
- jsou rezidenty státu Kalifornie a
- trpí onemocněním v terminálním stádiu s prognózou délky života půl roku.

Zde je na místě dodat, že za rezidenty státu Kalifornie jsou z hlediska zákona považovány osoby, které jsou ve státě registrovány k volbám, vlastní nebo si zde pronajímají nemovitý majetek, vlastní

¹¹⁶ Report of operations 2018 – 2019, Voluntary Assisted Dying Review Board. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/publications/health-system-services/medical-assistance-dying-interim-report-april-2019.html>

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. *Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries*. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28; End of Life Option Act, Bill of Assembly of California AB 15 [online]. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201520162AB15

¹¹⁹ JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. *Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries*. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28

řidičský průkaz nebo jiný identifikační průkaz vydaný v daném státě nebo podaly při poslední možné příležitosti ve státě daňové přiznání.¹²⁰

Oprávněná osoba musí vyslovit žádost:

- sama (nikoli v zastoupení),
- svobodně, bez nátlaku nebo tísně a
- musí být způsobilá rozhodovat o svém zdravotním stavu (medicínská rozhodnutí). Panuje-li podezření, že osoba trpí psychickými potížemi, které mohou ohrožovat její způsobilost rozhodovat, je daná osoba podrobena na žádost ošetřujícího nebo konzultujícího lékaře kontrole ze strany specialisty na duševní zdraví.

Žádost ošetřujícímu lékaři musí být ze strany pacienta vyslovena ústně minimálně dvakrát za sebou, přičemž mezi žádostmi musí uplynout alespoň 15 dní. Dále musí oprávněná osoba požádat ošetřujícího lékaře i písemně na předepsaném formuláři. Písemná žádost musí být podepsána a datována před dvěma svědky, přičemž jeden ze svědků nesmí mít s pacientem vztah, který by zakládal možnost zdědit majetek pacienta a nesmí jít o osobu spojenou se zařízením, kde jsou pacientovi poskytovány zdravotnické služby. Svědkem zároveň nesmí být ošetřující lékař, konzultující lékař nebo lékař prověřující duševní zdraví pacienta a jeho kapacitu o sobě rozhodovat. Svědkové na formuláři stvrzují to, že žádost byla podepsána pacientem, jde o osobu, která je jim známa nebo dostatečně prokázala svojí identitu, pacient jednal dobrovolně a žádost vyjadřuje jeho svobodnou vůli.

Před předepsáním usmrcující látky musí ošetřující lékař zkontrolovat, zda byly naplněny zákonné podmínky a s pacientem konzultovat i alternativy postupu (paliativní péči, možnost využití služeb hospiců, zmírňování bolesti), důsledky požití usmrcující látky, rizika, prognózu a diagnózu pacienta a zpravit pacienta o možnosti předepsanou a doručenou látku nepožít. Nezávislou kontrolu splnění zákonných podmínek zajišťuje druhý konzultující lékař, který je nezávislý na ošetřujícím lékaři a který je způsobilý k diagnostice konkrétní nemoci.

Ošetřující lékaři mají povinnost sdělit pacientovi, že by měl mít při požívání látky přítomnou další osobu. Látka by neměla být požívána na veřejnosti. Dále by lékaři měli pacientovi sdělit, že by měl informovat o své žádosti příbuzné (nejde o podmínku pro schválení žádosti). Lékaři jsou povinni reportovat řadu údajů včetně počtu pacientů, kteří splnili zákonné podmínky a kterým byla předepsána usmrcující látka, Státnímu ministerstvu veřejného zdraví (*State Department of Public Health*). Dále osoba musí vyplnit a odeslat závěrečný potvrzující formulář 48 hodin před požitím usmrcující látky. O jednotlivých krocích lékařů i pacienta vedoucích k naplnění zákonných povinností musejí být vedeny záznamy v pacientově zdravotní dokumentaci.

Na rozdíl od právní úpravy ve státě Oregon, které se kalifornské právní úprava velmi podobá, obsahuje zákon několik dodatečných požadavků. Lékaři se musejí s pacientem setkat v soukromí, tj. jejich schůzce nesmí být přítomna žádná třetí osoba s možnou výjimkou překladatele. Tím má být zabráněno možnému nátlaku na pacienta ze strany třetích osob. Dále právní úprava zakazuje pojišťovně informovat o možnosti asistované sebevraždy bez toho, aby tyto informace byly vyžádány samotným pacientem. Pojišťovny zároveň nesmějí informovat o možnosti asistované sebevraždy a o tom, že finanční pokrytí ostatních forem léčby bylo odmítnuto.¹²¹ Toto opatření bylo zavedeno z obavy, že by zdravotní pojišťovny mohly v asistované sebevraždě spatřovat levnou

¹²⁰ End of Life Option Act, Bill of Assembly of California AB 15 [online]. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201520162AB15

¹²¹ JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. *Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries*. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28

alternativu k drahé péči prodlužující a zkvalitňující zbytek života pacienta. Média ve státě Oregon reportovala o podezření z takovýchto praktik.¹²²

Statistiky

Během kalendářního roku 2017 byla předepsána smrtící látka 577 osobám. V 363 případech (62,9 %) následně ošetřující lékař nahlásil, že osoba zemřela v důsledku požití usmrcující látky; 86 osob (14,9 %) zemřelo bez požití látky a v případě 128 osob (22,2 %) nebylo v průběhu roku 2017 nic nahlášeno. V průběhu roku 2017 také zemřelo 11 osob na základě požití látky předepsané v roce 2016. Celkem v průběhu roku 2017 zemřelo v důsledku požití usmrcující látky na předpis 374 osob.¹²³

V kalendářním roce 2018 předepsalo 180 lékařů 452 osobám recept na usmrcující látku (nejčastěji sedativa, opioidy, kardiotonika nebo jejich kombinaci). Z toho v případě 314 pacientů (69,5 %) jejich lékaři následně nahlásili, že došlo k úmrtí v důsledku požití látky, 59 osob (13,1 %) zemřelo na základě jiného důvodu. O zbývajících 79 osobách nejsou dostupné informace, nicméně 42 osob z nich zemřelo. V průběhu roku 2018 zemřelo 23 osob v důsledku požití usmrcující látky předepsané v roce 2017. Během kalendářního roku 2018 celkem zemřelo v důsledku požití předepsané smrtící látky 337 osob.¹²⁴

Victoria (Austrálie)

Právní úprava

Zákon o dobrovolném asistovaném umírání (*Voluntary Assisted Dying Act*)¹²⁵ australského státu Victoria je jediným zákonem, který umožňuje na území Austrálie asistovat při sebevraždě pacienta. V minulosti v roce 1995 přijalo Severní teritorium zákon o právech nemocných v terminálním stádiu, přičemž v rámci zákona byla umožněna za určitých podmínek pacientům aktivní eutanazie i asistence při sebevraždě. Šlo tehdy o první zákon na světě, který podrobně upravoval možnost lékaře pomoci terminálně nemocnému pacientovi ukončit jeho život. Zákon nabyl účinnosti dne 1. července 1996, nicméně následně byl zrušen federálním zákonem o zákonech o eutanazii v březnu 1997 (*Euthanasia Laws Act 1997*).¹²⁶

Zákon australského státu Victoria umožňuje od nabytí účinnosti dne 19. 6. 2019 provedení dobrovolné asistence při umírání, čímž je myšleno provedení jak asistované sebevraždy, tak i aktivní eutanazie. Zákon však stanovuje, že pokud je pacient schopen si sám aplikovat nebo podat smrtící látku, má dojít k asistované sebevraždě a eutanazie – podání smrtící látky zdravotnickým pracovníkem – připadá v úvahu pouze, není-li pacient schopen si látku sám aplikovat. Právní

¹²² JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. *Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries*. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z:

https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28

¹²³ California End of Life Option Act 2017 Data Report, California Department of Public Health [online]. [cit.2019-10-01] Dostupné z:

<https://www.cdph.ca.gov/Programs/CHSI/CDPH%20Document%20Library/2017EOLADataReport.pdf>, s. 3

¹²⁴ California End of Life Option Act 2018 Data Report, California Department of Public Health. [cit.2019-10-01].

Dostupné z:

<https://www.cdph.ca.gov/Programs/CHSI/CDPH%20Document%20Library/CDPH%20End%20of%20Life%20Option%20Act%20Report%202018-FINAL.pdf>, s. 3

¹²⁵ Voluntary Assisted Dying Act 2017, No. 61 of 2017 [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z:

[http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/PubStatbook.nsf/f932b66241ecf1b7ca256e92000e23be/B320E209775D253CCA2581ED00114C60/\\$FILE/17-061aa%20authorised.pdf](http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/PubStatbook.nsf/f932b66241ecf1b7ca256e92000e23be/B320E209775D253CCA2581ED00114C60/$FILE/17-061aa%20authorised.pdf)

¹²⁶ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z:

<https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>; PEJCHALOVÁ-GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra. Eutanazie a pomoc při sebevraždě, Informační podklad č. 5.244, Parlamentní institut, září 2005, s. 6

úprava státu Victoria je dále ve srovnání s ostatními právními úpravami neobvyklá v tom, že počítá jak s kontrolou postupu *ex post*, tak i s nutností získat povolení k úkonu *ex ante* od tajemníka Ministerstva zdravotnictví a osobních služeb. Ke kontrole splnění zákonných podmínek a postupu tedy dochází jak před samotným usmrcením pacienta, tak i po něm. Model úpravy, který zvolil stát Victoria, je ze strany politické reprezentace státu představován jako nejkonzervativnější úprava eutanazie a asistované sebevraždy na světě.¹²⁷

Zákon stanovuje, že pacient musí splňovat následující podmínky, aby měl dle zákona nárok podstoupit asistovanou sebevraždu nebo eutanazii:

- dosažení věku minimálně 18 let,
- osoba musí být občanem Austrálie nebo mít trvalý pobyt v zemi (*permanent resident*) a mít obvyklý pobyt ve státě Victoria. V době podání první žádosti musí mít osoba obvyklý pobyt ve státě Victoria alespoň posledních 12 měsíců.
- Způsobilost rozhodovat o tak závažné otázce jako je dobrovolné asistované umírání. Otázka způsobilosti pacienta je v případě nutnosti posuzovaná specialistou.
- Pacientovi byla diagnostikována nemoc nebo je ve zdravotním stavu, který je nevléčitelný, pokročilý, postupující a způsobí úmrtí pacienta pravděpodobně v řádu týdnů nebo měsíců, přičemž prognóza pravděpodobné délky dožití nepřesahuje 6 měsíců. V případě neurodegenerativních nemocí je možné žádat o asistenci při sebevraždě i v případech, kdy pravděpodobná délka dožití nepřesahuje 12 měsíců. Zákonodárce dodává, že podmínky nesplňují osoby pouze z důvodu diagnostikované duševní nemoci nebo osoby zdravotně postižené.
- Zdravotní stav nebo nemoc pacientovi způsobuje utrpení, které nemůže být sníženo způsobem, který je pro pacienta tolerovatelný.

Proces je zahájen vyslovením první žádosti ze strany pacienta. Žádost o asistenci při sebevraždě může být učiněna osobně, verbálně, pomocí gest nebo komunikační formou, kterou osoba používá. Žádost musí být jasná, jednoznačná a učiněná samotným pacientem. Lékař, který první žádost pacienta přijal, se stává koordinujícím lékařem pacienta a následně provádí kontrolu, zda pacient splňuje zákonná kritéria.

Koordinující lékař musí pacienta informovat o:

- jeho diagnóze a prognóze,
- o dostupných možnostech léčby a jejich pravděpodobných výsledcích,
- o možnostech paliativní péče a jejich pravděpodobných výsledcích,
- o potenciálních rizicích a následcích požití smrtící látky,
- o možnosti proces dobrovolné asistence při umírání dle zákona kdykoli ukončit a
- o tom, že je třeba o zahájeném procesu informovat ošetřujícího lékaře, není-li jím koordinující lékař.

Koordinující lékař by dále měl, souhlasí-li s tím pacient, učinit všechna opatření, aby rodině pacienta vysvětlil relevantní klinické pokyny a plán ohledně asistované sebevraždy pacienta. Koordinující lékař, poté co dojde k závěru, že pacient splňuje zákonné podmínky, pacienta odkáže ke kontrole konzultujícího lékaře, který taktéž kontroluje, zda pacient splňuje zákonné podmínky. Následně musí pacient podat písemné prohlášení, které musí být sepsáno za přítomnosti dvou svědků a koordinujícího lékaře, přičemž některé osoby například případní dědicové by neměli být svědky.

¹²⁷ Voluntary Assisted Dying Review Board Reports To Parliament, Minister for Health, 28.8.2019 [online]. [cit. 2019-10-03] Dostupné z: <https://www.premier.vic.gov.au/voluntary-assisted-dying-review-board-reports-to-parliament/>

Poté, co pacient podá písemné prohlášení, může učinit závěrečnou žádost koordinujícímu lékaři. Závěrečnou žádost lze podat nejméně devět dní po dni, kdy byla podána první žádost (zákon umožňuje i výjimky týkající se délky prodlevy mezi jednotlivými žádostmi). Pacient musí zároveň po podání závěrečné žádosti stanovit kontaktní osobu, která usmrcující substanci vrátí, nepoužije-li ji pacient a osoba slouží jako kontaktní bod pro Kontrolní radu pro dobrovolné asistované umírání (*Voluntary Assisted Dying Review Board*). Následně koordinující lékař zkontroluje naplnění všech objektivních i formálních podmínek, potvrdí na závěrečném kontrolním formuláři, že hodnoticí proces a žádosti proběhly dle zákona, poskytne kopie všech písemností Kontrolní radě pro dobrovolné asistované umírání a požádá tajemníka Ministerstva zdravotnictví a osobních služeb o povolení. Existují dva druhy povolení: pro podání smrtící látky samotným pacientem a pro podání látky lékařem, není-li osoba fyzicky schopná sama si látku aplikovat. Role Kontrolní rady pro dobrovolné asistované umírání spočívá v přijímání formulářů, přezkoumávání každé žádosti a posuzování, zda by měl být pacientovi umožněn přístup k dobrovolnému asistovanému umírání.

Koordináční a konzultující lékaři musejí splňovat zákonem stanovená kritéria, musejí projít školením a měli by mít příslušné odborné znalosti a zkušenosti týkající se nemoci, kterou pacient trpí. Koordinující lékař musí průběžně informovat o jednotlivých krocích Kontrolní radu pro dobrovolné asistované umírání, musí průběžně vést záznamy v dokumentaci pacienta a notifikovat výsledky hodnocení. Registrovaní zdravotničtí pracovníci, kteří mají výhrady z důvodu svědomí proti asistovaným sebevraždám, nemusejí být jakkoli zapojeni do zákonem popsaného procesu, dokonce ani nemusejí poskytovat pacientům informace o možnostech, které zákon nabízí. Zdravotničtí pracovníci nesmějí dle zákona sami iniciovat diskusi o dobrovolném asistovaném umírání nebo sami tuto možnost navrhnout. Porušení této povinnosti by mohlo být považováno za neprofesionální chování ve smyslu Zákona o zdravotnických pracovnících (*Health Practitioner Regulation National Law*). Informace smějí být poskytovány pouze na žádost pacienta.

Kontrolní rada pro dobrovolné asistované umírání odpovídá například za monitoring, kontrolu výkonu funkcí a pravomocí svěřených dle zákona, vydává reporty ve formě výročních zpráv každé z komor parlamentu, vydává doporučení ohledně možných zlepšení právní úpravy a poskytuje relevantním subjektům informace. Identifikuje-li Rada, že došlo k možnému porušení zákona, předá případ příslušným činitelům, například policii, matrice (registru), tajemníkovi, koronerovi nebo Australské agentuře pro regulaci zdravotních pracovníků. Kontrolní rada pro dobrovolné asistované umírání sestává z předsedy, případně místopředsedy, kteří jsou oba jmenováni ministrem. Ostatní členové jsou jmenováni do rady, jestliže je ministr přesvědčený, že osoba má potřebné znalosti a zkušenosti.¹²⁸ Rada má momentálně 13 členů, mezi nimiž jsou například bývalí soudci, lékaři, právníci či zástupce pacientů.¹²⁹ Zákon zároveň upravuje mechanismus soudní kontroly rozhodnutí dle zákona, přičemž v případě podání návrhu na přezkum rozhodnutí nesmějí být podniknuty další kroky dle zákona, dokud soud nerozhodne.

Statistiky

Zákon o dobrovolném asistovaném umírání nabyl účinnosti dne 19. června 2019. Dle zákona má v prvních dvou letech reporting probíhat 2 x za rok, po uplynutí 2 let má reporting probíhat pouze jednou ročně. V době vydání této studie je dostupný pouze report pokrývající data z období 19. 6. - 30. 6. 2019. Tento report pouze dokládá, že během prvních 11 dní platnosti zákona 188

¹²⁸ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>

¹²⁹ Report of operations 2018-19, Voluntary Assisted Dying Review Board. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <https://www.bettersafecare.vic.gov.au/sites/default/files/2019-08/VADRB%20Report%20of%20operations%202018-19%20FINAL.pdf>, s. 3

lékařů započalo nebo již ukončilo potřebná online školení.¹³⁰ Report však neobsahoval žádné informace o zahájených procedurách podávání a schvalování žádostí.¹³¹

Postavení lékařů a zdravotního personálu ve zkoumaných zemích

V každé ze zkoumaných zemí právní úprava zaručuje, že lékaři nemusejí eutanazii provádět ani aktivně asistovat sebevraždám pacientů. Důvody lékařů mohou zahrnovat například výhradu svědomí nebo skutečnost, že nejsou přesvědčeni o tom, že by postup odpovídal řádné lékařské péči. Z těchto důvodů je v některých zemích povinné, aby lékař vysvětloval svoje odmítnutí úkon vykonat, tj. aby v případě lékařských důvodů existoval záznam v lékařské dokumentaci pacienta.

Švýcarsko

Švýcarští lékaři ani zdravotničtí pracovníci nemají povinnost asistovat při sebevraždě. Z volně dostupných informací vyplývá, že například v nadaci Exit při asistovaných sebevraždách dobrovolně působí pouze osoby, které prošly ročním tréninkovým programem na Univerzitě v Basileji¹³², který osoby pravděpodobně i připravuje na zvládnání daných situací.

Německo

Rozsudek Spolkového ústavního soudu ze dne 26. února 2020 v rámci svého odůvodnění uznává, že lékaři ani zdravotničtí pracovníci nemají povinnost asistovat při sebevraždě.

Nizozemsko

Eutanazii provádějí v Nizozemsku nejčastěji praktičtí lékaři, kteří často navštěvují pacienty doma a nežádka se starají o celou rodinu pacienta. Podle statistik vykonává eutanazii více než polovina praktických lékařů.¹³³ Nizozemská lékařská komora ustanovila síť nezávislých lékařů (*SCEN - Support and Consultation on Euthanasia in the Netherlands*), na které se mohou lékaři obrátit, potřebují-li konzultovat druhého nezávislého lékaře, jak ukládá zákon. Tito lékaři eutanazie přímo neprovádějí, nicméně mohou praktickým lékařům poskytnout potřebnou pomoc a radu.¹³⁴

Belgie

Lékaři dle § 14 zákona o eutanazii nemají povinnost provést výkon eutanazie, stejně tak nemusejí lékařští pracovníci úkonu asistovat (tzv. výhrada svědomí). V případě odmítnutí úkonu musí lékař sdělit pacientovi nebo jeho důvěrníkovi včas důvody, které ho k rozhodnutí vedou.¹³⁵ Je-li odmítnutí postaveno na lékařských důvodech, musejí být zaznamenány ve zdravotnické dokumentaci pacienta. Lékař, který odmítne eutanazii provést, je povinen na žádost pacienta nebo jeho důvěrníka předat lékařskou dokumentaci lékaři, kterého určil anebo jiné důvěryhodné osobě (§ 14 zákona o eutanazii).

¹³⁰ Report marks transition to new voluntary assisted dying laws, Health and Human Services, State Government, Victoria. Dostupné z: <https://www.dhhs.vic.gov.au/news/report-marks-transition-new-voluntary-assisted-dying-laws>; Report of operations 2018-19, Voluntary Assisted Dying Review Board. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <https://www.bettersafecare.vic.gov.au/sites/default/files/2019-08/VADRB%20Report%20of%20operations%202018-19%20FINAL.pdf>, s. 2

¹³¹ Report marks transition to new voluntary assisted dying laws, Health and Human Services, State Government, Victoria. Dostupné z: <https://www.dhhs.vic.gov.au/news/report-marks-transition-new-voluntary-assisted-dying-laws>

¹³² Our Society [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://exit.ch/en/who-is-exit/>

¹³³ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*. Praha: Paseka, 2016. ISBN 978-80-7432-747-6, s. 227

¹³⁴ Euthanasia in the Netherlands. Knmg.nl [online]. 16 August 2017 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://www.knmg.nl/actualiteit-opinie/nieuws/nieuwsbericht/euthanasia-in-the-netherlands.htm>.

¹³⁵ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2687-3, s. 157.

V Belgii dále existují organizace, jež nabízejí školení pro lékaře, zdravotní sestry a psychology, kteří se zabývají eutanazií¹³⁶ a paliativní péčí, jakož i výzkumné skupiny pro tuto oblast.¹³⁷

Lucembursko

Lucemburský zákon¹³⁸ o eutanazii a asistované sebevraždě lékařům garantuje možnost uplatnit výhradu svědomí a odmítnout provedení eutanazie nebo asistence při sebevraždě. O tomto musí lékař informovat pacienta nebo osobu, které důvěřuje, do 24 hodin s tím, že musí specifikovat důvody svého odmítnutí (čl. 15 zákona).

Kanada

Kanadský zákon pouze velmi obecně odkazuje na svobodu vyznání a přesvědčení, na základě které mohou lékaři odmítnout poskytovat služby dle zákona. Na druhou stranu zákon mlčí například o povinnosti odkázat pacienta na jiného lékaře, který výhradu neuplatňuje.¹³⁹

Kalifornie

Poskytovatelé lékařských služeb a zdravotničtí pracovníci mají možnost neparticipovat na aktivitách umožněných dle zákona. Politiku ohledně odmítnutí participovat na službách dle zákona mohou mít nastavenou například i celá zařízení poskytovatelů lékařské péče. Poskytovatelé lékařské péče mají dokonce umožněno neinformovat pacienty o jejich možnostech dle zákona a o ostatních poskytovatelích, kteří naopak služby poskytují. Poskytovatelé služeb, kteří neparticipují, však mají povinnost na žádost pacienta mu poskytnout kopii jeho zdravotnické dokumentace k předání jinému poskytovateli služeb (§ 443.14 zákona).

Victoria (Austrálie)

Registrovaní zdravotničtí pracovníci, kteří mají výhrady z důvodu svědomí proti asistovaným sebevraždám, nemusejí být jakkoli zapojeni do zákonem popsaného procesu asistovaných sebevražd, dokonce ani nemusejí poskytovat pacientům informace o možnosti asistované sebevraždy (čl. 7 zákona).

Srovnání právní úpravy, která zmírňuje hrozící trestní postih v případě aktivní eutanazie nebo asistované sebevraždy

Před českými soudy doposud nebyl řešen případ, kdy by byl lékař odsouzen za usmrcení pacienta ze soucitu (aktivní eutanazie). Soudní judikatura tudíž v této věci neexistuje.¹⁴⁰ Mezi právníky se tudíž vedou spory, jak by byl případně takovýto trestný čin kvalifikován. Spory se vedou o to, zda by jednání lékaře bylo kvalifikováno jako vražda dle § 140 nebo jako zabití dle § 141, za které může pachateli hrozit dle základní skutkové podstaty trest odnětí svobody na tři až deset let. Za zabití hrozí výrazně nižší trest než za vraždu, za kterou v případě základní sazby hrozí trest odnětí svobody deset až osmnáct let. Skutková podstata trestného činu zabití spočívá v usmrcení jiné osoby v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Naopak trestný čin vraždy spočívá v úmyslném usmrcení jiné osoby. Otázkou je i, zda by se dokonce v případě aktivní eutanazie

¹³⁶ Např. Forum EOL (end of life), které bylo založeno při asociaci ADMD (Asociace pro právo umřít důstojně). Forum EOL: ORIGINE ET OBJECTIFS. Eol.admd.be [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <http://www.eol.admd.be/>

¹³⁷ Např. *End-of-Life Care Research Group*: Achieving the best palliative and end-of-life care. Ncbi.nlm.nih.gov [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <http://www.endoflifecare.be/about-us>.

¹³⁸ Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide. Dostupné z: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo>.

¹³⁹ Parliament considers protecting physician conscience rights, 17.1.2019, ARPA Canada. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://arpacanada.ca/news/2019/01/17/parliament-considers-protecting-physician-conscience-rights/>

¹⁴⁰ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 221

nejednalo o kvalifikovaný trestný čin vraždy dle § 140 odst. 2, kdy dochází k usmrcení s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, za což hrozí dvanáct až dvacet let trestu odnětí svobody.

Ačkoli se komentář k trestnímu zákoníku vyjadřuje spíše kladně k možnosti kvalifikace skutku jako zabití, upozorňuje dále na to, že je potřeba pečlivě zvážit skutkové okolnosti případu, neboť pro naplnění privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití je třeba, aby k usmrcení došlo v silném rozrušení z omluvitelného hnutí myslí, například ze soucitu. Je tudíž otázkou, zda by plánovaný akt aktivní eutanazie mezi pacientem a lékařem mohl být kvalifikován jako zabití, neboť zabití předpokládá emotivní, nikoli promyšlené jednání.¹⁴¹

Řada zemí stanovuje sníženou trestní sazbu pro osoby, které usmrtily jinou osobu na její žádost nebo ze soucitu. V EU mezi takovéto jurisdikce patří například Chorvatsko, Itálie, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko či Španělsko.¹⁴² Takovouto zvláštní privilegovanou skutkovou podstatu týkající se explicitně zabití na žádost český trestní zákoník neobsahuje, a to přesto, že se o úpravě skutkové podstaty usmrcení na žádost v České republice minimálně uvažovalo.¹⁴³

Česká právní úprava naopak obsahuje skutkovou podstatu účasti na sebevraždě. Dle § 144 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku: „*Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.*“ Dle tohoto ustanovení by pravděpodobně byli trestáni lékaři či zdravotničtí pracovníci, kteří by asistovali při sebevraždě.

Níže je představena právní úprava ve vybraných zemích EU, kde existuje úprava trestných činů zabití na žádost a účast na sebevraždě.

Dánsko

Trestní zákoník Dánska (*Straffeloven*):¹⁴⁴

§ 239

Kdo zabije jinou osobu na její konkrétní žádost, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

§ 240

Kdo pomůže jiné osobě si vzít život, bude potrestán pokutou nebo odnětím svobody až na tři léta.

Chorvatsko

Chorvatský trestní zákoník (*Kazneni zakon*)¹⁴⁵ obsahuje stejně jako český právní řád privilegovanou skutkovou podstatu zabití. Právní úprava tohoto trestného činu v Chorvatsku však navíc obsahuje v odstavci 3 i explicitní úpravu zabití na žádost.

§ 112 odst. 3

Kdo zabije jinou osobu na její explicitní a vážnou žádost ze soucitu nebo z důvodu jejího špatného zdraví, měl by být potrestán trestem odnětí svobody nepřevyšujícím tři léta.

§ 114 Účast na sebevraždě

Kdokoli navede jiného ke spáchání sebevraždy nebo mu z nízkých motivů pomůže spáchat sebevraždu nebo se o ní pokusit, bude potrestán trestem odnětí svobody nepřevyšujícím tři léta.

¹⁴¹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 223

¹⁴² DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 254-256, 171

¹⁴³ Eutanazie v právním řádu ČR, epravo, 20. 10. 2004. [cit. 2019-10-14]. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-v-pravnim-radu-cr-28721.html>

¹⁴⁴ Dánsko, *Straffeloven*. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://danskelove.dk/straffeloven>

¹⁴⁵ Chorvatsko, *Kazneni zakon*. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>

Itálie

Italský trestní zákoník (*Codice Penale*):¹⁴⁶

§ 579 Usmrcení se souhlasem

Kdokoli, kdo způsobí smrt člověka s jeho souhlasem, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti do patnácti let. Přitěžující okolnosti vyjmenované v čl. 61 se neuplatní. Ustanovení týkající se vraždy se aplikují, jestliže byl čin spáchán: 1) proti osobě mladší 18 let, 2) proti osobě mentálně nemocné nebo postižené, proti osobě trpící jiným poškozením zdraví nebo zneužitím alkoholu nebo omamných látek, 3) proti osobě jejíž souhlas byl vynucen násilím, hrozbou, návrhem nebo podvodným jednáním.

§ 580 Podněcování nebo pomoc při sebevraždě

Kdo pohne jiného, aby spáchal sebevraždu, podpoří návrh sebevraždy nebo jiným způsobem usnadní její vykonání, bude potrestán, jestliže k sebevraždě dojde, trestem odnětí svobody od pěti do dvanácti let. Jestliže k sebevraždě nedojde, bude potrestán odnětím svobody od jednoho roku do pěti let za předpokladu, že dojde k vážnému nebo velmi závažnému zranění osoby v důsledku pokusu o sebevraždu. Tresty budou zvýšeny, jestliže byly oběťmi osoby vyjmenované v předešlém článku odst. 1) a 2). Pokud byla obětí osoba mladší čtrnácti let nebo osoba postrádající způsobilost chápat a formulovat svá přání, uplatní se ustanovení o trestném činu vraždy.

V září 2019 ústavní soud Itálie vynesl přelomový nález ve věci stěžovatele Marca Cappata, ve kterém soud konstatoval, že pomoc při sebevraždě osobě trpící nesnesitelným utrpením není vždy trestným činem. Nyní je otázkou, jak se k přelomovému rozhodnutí postaví italský parlament.¹⁴⁷

Norsko

Norský trestní zákoník (*Straffeloven*):¹⁴⁸

§ 277 Příspěvek při sebevraždě a při značném sebepoškození

Každá osoba, která přispěje k závažnému sebepoškození, by měla být potrestána trestem odnětí svobody nepřevyšujícím patnáct let. Každá osoba, která přispěje k sebevraždě jiné osoby, bude potrestána trestem odnětí svobody od osmi do dvaceti jedna let. V případě speciálních důvodů může být hrozící trest snížen pod minimální hranici nebo může být uložen mírnější typ trestu. Trest se neuplatní, jestliže nedošlo k úmrtí oběti nebo oběť neutrpěla podstatná zranění nebo v důsledku netrpí závažnými zdravotními problémy.

§ 278 Zabití ze soucitu

Jestliže osoba ze soucitu zabije osobu, která je v terminálním stádiu nemoci nebo je z jiného důvodu blízko smrti, trest může být stanoven níže než minimální trest nebo mírněji než trest, který následuje dle ustanovení § 275.

¹⁴⁶ Itálie, Codice Penale [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>

¹⁴⁷ Asistovaná sebevražda za určitých podmínek není nezákonná, rozhodl italský soud, 26.9.2019, Česká televize. [cit. 2019-10-15] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2934512-asistovana-sebevrazda-za-urcitych-podminek-neni-nezakonna-rozhodl-italsky-soud>

¹⁴⁸ Norsko, Penal Code (oficiální anglický překlad), kapitola 2 (*Kapittel 2*). Lovdata. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2

Polsko

Polský trestní zákoník (*Kodeks karny*):¹⁴⁹

§ 150

1. Kdo zabije osobu na její žádost a pod vlivem soucitu s ní, bude potrestán odnětím svobody od tří měsíců do pěti let.

2. Ve výjimečných případech může soud přistoupit k pachateli mimořádně shovívavě a může dokonce i rozhodnout o upuštění od uložení trestu.

§ 151

Kdo přesvědčováním nebo poskytnutím pomoci vede člověka k tomu, aby si vzal svůj život, bude potrestán odnětím svobody od tří měsíců do pěti let.

Portugalsko

Portugalský trestní zákoník (*Código Penal*):¹⁵⁰

§ 134 Zabití na žádost oběti

Každý, kdo zabije jinou osobu, která o to vážně, bezprostředně a výslovně požádala, bude potrestán trestem odnětí svobody do tří let. Pokus je trestný.

§ 135 Podněcování nebo pomoc při sebevraždě

Každý, kdo podnítl jinou osobu spáchat sebevraždu nebo jí při sebevraždě asistuje, bude potrestán trestem odnětí svobody do tří let, došlo-li k pokusu o sebevraždu nebo k jejímu dokončení. Byla-li oběť mladší 16 let nebo měla z jiných důvodů zhoršenou způsobilost k posuzování či určování, pachatel bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku do pěti let.

Rakousko

Rakouský trestní zákoník (*Strafgesetzbuch*):¹⁵¹

§ 77 Zabití na žádost

Kdo zabije jinou osobu na její vážnou a naléhavou žádost o to být zabit, bude potrestán odnětím svobody od šesti měsíců do pěti let.

§ 78 Účast na sebevraždě

Každý, kdo navede jinou osobu k sebevraždě nebo jí k sebevraždě pomůže, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let.

Rumunsko

Trestní zákoník Rumunska (*Codul penal*):¹⁵²

§ 190 Zabití na žádost oběti

Zabití na explicitní, vážnou, vědomou a opakovanou žádost oběti trpící nevléčitelnou nemocí nebo lékařsky potvrzenou závažnou nemocí, která jí způsobuje trvalé a těžko snesitelné utrpení, bude potrestáno trestem odnětí svobody od jednoho do pěti let.

¹⁴⁹ Polsko, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Prawo Sejm. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

¹⁵⁰ Portugalsko, Código Penal, Decreto-Leo n. 48/95, kapitola I Trestné činy proti osobám (*Dos crimes contra as pessoas*). [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://dre.pt/web/guest/legislacao-consolidada/-/lc/124532375/201910140856/73759125/diploma/indice>

¹⁵¹ Rakousko, Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB). Rechtsinformationssystem des Bundes. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>

¹⁵² Rumunsko, Codul penal din 17 iulie 2009. Portal Legislativ. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>

§ 191 Pohnutí k sebevraždě nebo její usnadnění

Čin pohnutí nebo usnadnění sebevraždy jiné osoby, jestliže došlo k sebevraždě, bude potrestán trestem odnětí svobody od tří do sedmi let. Byla-li obětí osoba ve věku od 13 do 18 let nebo osoba se sníženou soudností, pachatel bude potrestán odnětím svobody od pěti do deseti let. Pohnutí k sebevraždě nebo její usnadnění v případě mladistvé osoby, která nedosáhla věku 13 let, nebo osoby, která nechápe důsledky svých činů nebo opomenutí, nebo osoby, která své činy neumí ovládat, došlo-li k její sebevraždě, bude potrestáno odnětím svobody v délce deseti až dvaceti let a zákazem výkonu svých práv. Jestliže došlo pouze k pokusu o sebevraždu, sazba se sníží o polovinu.

Řecko

Trestní zákoník Řecka (ποινικόν κώδικα):¹⁵³

§ 300 Zabití na žádost

Každý, kdo zabil osobu na základě její vážné a přetrvávající žádosti a z důvodu soucitu k osobě trpící nevléčitelnou nemocí, bude odsouzen k trestu odnětí svobody.

§ 301

Kdo přesvědčí jinou osobu ke spáchání sebevraždy, jestliže došlo k pokusu, stejně kdo asistuje jiné osobě při sebevraždě, které by bez její pomoci nebylo možné dosáhnout, bude potrestán trestem odnětí svobody.

Španělsko

Španělský trestní zákoník (*Código Penal*):¹⁵⁴

§ 143

1. Kdo způsobí sebevraždu jiné osoby, bude potrestán odnětím svobody na čtyři až osm let.
2. Trest odnětí svobody v délce dva až pět let bude uložen osobě, která spolupracuje s osobou, která chce ukončit svůj život, činy nutnými k dosažení její sebevraždy.
3. Pokud spolupráce bude mít za výsledek úmrtí osoby, osoba bude potrestána odnětím svobody v délce šest až deset let.
4. Osoba, která způsobí nebo aktivně spolupracuje na jednání nutném a směřujícím k dosažení smrti jiné osoby, na základě výslovné, vážné a jednoznačné žádosti, v případě trpí-li oběť závažnou nemocí, která nutně skončí jejím úmrtím nebo oběti způsobuje závažné trvalé utrpení, které je těžké snést, bude potrestána nižším trestem o jeden až dva stupně oproti trestům uvedeným v odstavcích 2 – 3 tohoto článku.

Umožnění přístupu k aktivní eutanazii nebo asistované sebevraždě rezidentům třetích zemí

V zemích Beneluxu neexistuje výslovný právní požadavek zakotvený v psaném právu, aby měl pacient v zemi bydliště, nicméně jelikož je vyžadován úzký vztah pacienta s lékařem, který v zemi působí, v praxi se ustanovení zákona vztahují na rezidenty, respektive na osoby, které se zemí mají natolik blízký vztah, že v ní mají lékaře.¹⁵⁵

¹⁵³ Řecko, ποινικόν κώδικα. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodik-es-nomothesias/nomos-4619-2019-phek-95a-11-6-2019.html>

¹⁵⁴ Španělsko, Código Penal. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

¹⁵⁵ S'informer sur une demande d'euthanasie ou d'assistance au suicide. <https://guichet.public.lu> [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://guichet.public.lu/fr/citoyens/famille/euthanasie-soins-palliatifs/fin-de-vie/euthanasie-assistance-suicide.html>; „Although the law has no explicit residency requirement, the patient must have a "medical relationship" with a physician; in practical terms, this limits the law's application to residents of the Netherlands“. „As in the Netherlands, there is no requirement of residency in the Belgian law but the conditions create a practical limitation because the doctor must know the patient well.“ JULIA, NICOL. TIEDEMANN, Marlisa. Euthanasia and

V případě australského státu Victoria musí mít pacienti žádající o usmrcení občanství nebo trvalý pobyt v Austrálii, a dále musí mít obvyklý pobyt ve státě Victoria. V době podání první žádosti musejí mít obvyklý pobyt ve státě Victoria alespoň posledních 12 měsíců.¹⁵⁶

V Kanadě nejsou krátkodobí návštěvníci dle zákona způsobilí žádat o lékařskou pomoc při umírání. Žádat o asistenci při sebevraždě mohou pouze osoby, které mohou získávat zdravotní služby financované federální vládou, kanadskou provincií nebo teritoriem nebo by nárok měly, pokud by splňovaly podmínku minimální doby pobytu nebo čekací doby.

V americkém státě Kalifornie mohou žádat o asistenci při sebevraždě pouze rezidenti státu Kalifornie, nicméně z hlediska zákona jsou považovány za rezidenty osoby, které jsou ve státě registrovány k volbám, vlastní nebo si zde pronajímají nemovitý majetek, vlastní řidičský průkaz nebo jiný identifikační průkaz vydaný v daném státě nebo podali-li při poslední možné příležitosti ve státě daňové přiznání.¹⁵⁷ Pro cizí občany tedy status rezidenství ve státě Kalifornie není nedosažitelný.

Hlavním cílem osob ze zahraničí, které si přejí zemřít, je tedy především Švýcarsko. Ačkoli má právo nezištně asistovat při sebevraždě jiné osoby každá osoba podléhající jurisdikci švýcarského trestního zákoníku, ve větším množství toto oprávnění vykonává především několik organizací, jejichž cílem je umožňovat důstojnou smrt.¹⁵⁸ Tyto organizace mají nastavena pravidla, která zahrnují přezkum žádosti o provedení asistované sebevraždy včetně zkoumání zdravotního stavu pacienta. Žadatel se musí „*nacházet v takové fázi, kdy je jeho medicínská prognóza špatná a pacient trpí buď nesnesitelným utrpením, nebo nepříjatelnou neschopností kontrolovat své tělesné funkce.*“¹⁵⁹ Dále organizace poskytují poradenství, provádějí s pacienty rozhovory, vyžadují od nich poskytnutí lékařské dokumentace a s pacientem zkoumají jiné možnosti léčby včetně paliativní péče.¹⁶⁰

Z empirické studie u společnosti Exit vyplynulo, že zhruba jen jedné třetině žádostí o asistovanou sebevraždu bývá vyhověno.¹⁶¹ Je-li žádosti vyhověno, organizace nabízejí svým klientům instrukce a personální provázení při páchání sebevraždy prostřednictvím pentobarbitalu sodného předepsaného lékařem.¹⁶² Postup pacienta při sebevraždě musí být nahráván na video nebo mu musí být přítomen svědek tak, aby lékaři měli pro případ zahájení úkonů v trestním řízení důkaz o tom, že pacient finální kroky učinil sám a že byl obeznámen s důsledky požití smrtící látky.¹⁶³

Assisted Suicide: The Law in Selected Countries. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28

¹⁵⁶ Voluntary Assisted Dying Act 2017, No. 61 of 2017, čl. 9 (1) (b) [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: [http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/PubStatbook.nsf/f932b66241ecf1b7ca256e92000e23be/B320E209775D253CCA2581ED00114C60/\\$FILE/17-061aa%20authorised.pdf](http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/PubStatbook.nsf/f932b66241ecf1b7ca256e92000e23be/B320E209775D253CCA2581ED00114C60/$FILE/17-061aa%20authorised.pdf)

¹⁵⁷ End of Life Option Act, Bill of Assembly of California AB 15, čl. 443.2. (3) [online]. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201520162AB15

¹⁵⁸ DOLEŽAL, Adam. Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty, s. 182

¹⁵⁹ DOLEŽAL, Adam. Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty, s. 182 - 183

¹⁶⁰ MILLS, George. What you need to know about assisted suicide in Switzerland. www.thelocal.ch [online]. 3 May 2018 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://www.thelocal.ch/20180503/what-you-need-to-know-about-assisted-death-in-switzerland>

¹⁶¹ DOLEŽAL, Adam. Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty, s. 183

¹⁶² DOLEŽAL, Adam. Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty, s. 183

¹⁶³ MILLS, George. What you need to know about assisted suicide in Switzerland. www.thelocal.ch [online]. 3 May 2018 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://www.thelocal.ch/20180503/what-you-need-to-know-about-assisted-death-in-switzerland>; Asisted suicide, Exit Romandie. [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://exit-romandie.ch/assistance-suicide-exit/>

Zatímco organizace Exit umožňuje asistenci při sebevraždě pouze osobám žijícím ve Švýcarsku, organizace Dignitas, Exit International¹⁶⁴ nebo Life Circle¹⁶⁵, která je propojena s nadací Eternal Spirit, poskytují asistenci nebo poradenství při sebevraždě i cizincům.¹⁶⁶ Počet lidí ze zahraničí, kteří jezdí do Švýcarska zemřít, roste, a to i přes to, že náklady spojené s asistovanou sebevraždou nejsou nízké.¹⁶⁷ Ačkoli dle švýcarského trestního zákoníku musí být asistence při sebevraždě nezištná, žadatelé musejí zaplatit organizaci poplatek, uhradit některé náklady a v případě cizinců je časté, že organizace organizuje i jejich pohřeb, přičemž celkové náklady procesu se mohou pohybovat v řádu tisíců franků.¹⁶⁸

Stav dosáhl bodu, kdy se již začalo v souvislosti se Švýcarskem mluvit o „turistice za smrtí“. Nicméně tolerance tohoto jevu ze strany švýcarské společnosti zůstává vyšší než odpor k němu, což dokládá výsledek referenda z roku 2011, kdy občané odmítli změnu zákona, která by umožnila asistovanou sebevraždu pouze občanům Švýcarska.¹⁶⁹

„Studie zveřejněná v britském odborném časopise Journal of Medical Ethics sledovala případy "sebevraždě turistiky" v rozmezí let 2008 až 2012. V tomto období odešlo dobrovolně ze života za švýcarské lékařské asistence 611 lidí. Jednalo se o obyvatele 31 států světa, většinou z Evropy. Více než 40 procent pocházelo z Německa, pětina z Velké Británie a každý desátý pak z Francie.“¹⁷⁰ Češi si do roku 2012 asistovanou sebevraždu zvolili ve dvou případech, stejné množství lidí na kliniku zamířilo i z Dánska, Irska a Finska. Informace o případech Čechů, kteří by dobrovolně zemřeli na švýcarských klinikách po roce 2012, nebyly zaznamenány.

Vydají-li se čeští občané do Švýcarska za smrtí, nehrozí jim žádný druh sankce, a to i v případě rozhodnou-li se na poslední chvíli pokus neučinit nebo je-li jejich pokus neúspěšný. Akt sebevraždy není trestným činem. Sporné je naopak postavení osob, které své blízké nebo přátele na místo doprovázejí a v realizaci jejich přání jim pomáhají. Z hlediska českého trestního práva, konkrétně dle § 144 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku: „*Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.*“

Dle komentáře k § 144 trestního zákoníku¹⁷¹: „*Jiného k sebevraždě pohne ten, kdo vyvolá u jiné osoby rozhodnutí usmrtit sebe sama. (...) Toto jednání může mít různé podoby od výslovného přemlouvání, přes vychvalování sebevraždy jako řešení určité životní situace, až po konkludentní jednání, pod jehož vlivem se postižený rozhodne k sebevraždě.*“ Pro naplnění skutkové podstaty trestného činu účast na sebevraždě, musí být prokázán úmysl pachatele, postačí také nepřímý úmysl, kdy pachatel věděl, že jeho jednání může poškozenou osobu k sebevraždě pohnout nebo jí pomoci a pro takový případ s tím byl přinejmenším srozuměn.

¹⁶⁴ Exit Vision, Mission & Values, Exit International [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://exitinternational.net/about-exit/our-philosophy/>

¹⁶⁵ Self-determination in life and in death, Life circle [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://www.lifecircle.ch/?p=about&l=en>

¹⁶⁶ MILLS, George. What you need to know about assisted suicide in Switzerland. www.thelocal.ch [online]. 3 May 2018 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://www.thelocal.ch/20180503/what-you-need-to-know-about-assisted-death-in-switzerland>; Asisted suicide, Exit Romandie. [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://exit-romandie.ch/assistance-suicide-exit/>

¹⁶⁷ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 230

¹⁶⁸ Tamtéž

¹⁶⁹ DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*, s. 184

¹⁷⁰ Asistovaná sebevražda ve Švýcarsku láká i Čechy, Echo24.cz, 21.8.2014 [online]. [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/i7Ucc/asistovana-sebevrazda-ve-svycarsku-laka-i-cechy>

¹⁷¹ Komentář k § 144 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Dostupné ze systému APSI

„Za pomoc k sebevraždě pak bude možno pokládat takové jednání pachatele, které k jejímu spáchání jakkoli přispěje. (...) Může jít o pomoc fyzickou či psychickou. Fyzická pomoc může spočívat např. v opatření prostředků k jejímu spáchání (např. pistole, barbiturátů), v odstranění překážek (např. odlákání pozornosti dozorce), vytvoření podmínek (např. umožnění vstupu do skladiště léků). Psychická pomoc pak může mít podobu rady (které léky použít) nebo utvrzování v předsevzetí sebevraždy spáchat.“

Osoby doprovázející umírajícího pacienta na kliniku, kde má pacient v plánu zemřít, by mohly za určitých okolností naplnit skutkovou podstatu trestného činu účast na sebevraždě z důvodu poskytnutí pomoci. Možnost naplnění skutkové podstaty ze strany doprovodu umírajícího si lze představit v situacích, kdy pacient je ve stavu, kdy by se na kliniku nedokázal dostat sám, ani by nedokázal obstarat administrativní náležitosti spojené s procesem. Český trestní zákoník by mohl být na základě principu personality (§ 6 zákona) použit při posuzování trestnosti činu, který v cizině spáchal občan České republiky nebo osoby bez státní příslušnosti, které mají na jejím území povolen trvalý pobyt. Vychází se z toho, že jednání, které postihuje trestní zákoník, jsou natolik společensky nebezpečná, že se jej občané musí zdržet i v zahraničí.¹⁷² Není zároveň požadována oboustranná trestnost činu, tj. pro posouzení trestnosti činu není zásadně významné, zda je čin spáchaný v cizině trestný též podle trestních zákonů státu, na jehož území byl spáchan.

Za určitých okolností by tedy osoby, které doprovázejí například své příbuzné na místo do zahraničí, o kterém ví, že jejich příbuzný zde chce spáchat sebevraždy, mohly být potrestány za účast na sebevraždě ve smyslu trestního zákoníku, pomohly-li vědomě svým jednáním pacientovi ke spáchání sebevraždy. I samotnou asistenci při sebevraždě by bylo možné z největší pravděpodobností postihnout pomocí ustanovení o účasti na sebevraždě.¹⁷³

Srovnání základních informací o právní úpravě výkonu aktivní eutanazie nebo asistované sebevraždy v ostatních částech světa¹⁷⁴

Více informací o právních úpravách eutanazie a asistované sebevraždy, které se aplikují jak v Evropě, tak i v mimoevropských jurisdikcích, lze získat v anglickém jazyce ve výstupech, které vytvořily výzkumná centra parlamentů Kanady¹⁷⁵ a australského státu Victoria.¹⁷⁶

Colorado

Právní základ: Zákon o konci života (*End of Life Options Act, 2016*)

Umožněna: asistovaná sebevraždy

Věkový limit: 18 let

Statistika: přibližně 50 osob (2017)

¹⁷² Komentář k § 144 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Dostupné ze systému ASPI

¹⁷³ Tuto skutečnost dokládá existence usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1370/2018, kterým Nejvyšší soud odmítl dovolání pachatele, který dle předchozích rozsudků pomohl k sebevraždě svému otci. KŘEČKOVÁ, Veronika. Eutanazie a trestní právo, Rigorózní práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta. [online]. [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/150032298>, s. 62

¹⁷⁴ JONES, Roland M. SIMPSON, Alexandr I. F. Medical Assistance in Dying: Challenges for Psychiatry. *Front Psychiatry* [online]. 2018 Dec 10 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295549/>

¹⁷⁵ JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28

¹⁷⁶ Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>

Havaj

Právní základ: Zákon státu Havaj o rozhodování o lékařské péči (*Hawaii Revised Statutes 327E-1, et seq.: Uniform Health-Care Decision Act, 2018*)

Umožněna: asistovaná sebevražda, aktivní eutanazie (lékař může pacientovi pomoci, jestliže toho pacient není schopen sám)

Věkový limit: nad 18 let

Statistika: není dostupná

Japonsko

Právní základ: Rozsudek soudu Yokohamského distriktu z 28. 3. 1995

Umožněna: není zřejmé, zda byla umožněna eutanazie nebo asistovaná sebevražda

Věkový limit: neznámý

Podmínky: Nesnesitelná fyzická bolest, předpokládaná zbývající délka života je nízká, byly vyčerpány ostatní možnosti ulevení od bolesti, pacient vyslovil dobrovolně žádost, aby byl jeho život zkrácen.

Statistiky: neznámé

Kolumbie

Právní základ: nález Ústavního soudu # c-239/97, Ref. Expedient # D-1490, 1997.

Umožněna: aktivní eutanazie

Věkový limit: nad 7 let (od roku 2018)

Podmínky: Látku podá lékař v nemocnici terminálně nemocné osobě pro ulevení od bolesti a utrpení. Není povoleno z důvodu duševního stavu.

Statistika: přibližně 10 – 15 lidí ročně

Montana

Právní základ: rozhodnutí v případě Baxter vs. Montana

Umožněna: asistovaná sebevražda

Věkový limit: nad 18 let

Podmínky: Lékař je beztrestný, předepíše-li látky, které způsobí pacientovi smrt, jestliže tyto látky požije pacient sám.

Statistika: neznámá

Oregon

Právní základ: 127.800, et. seq. Zákon státu Oregon o důstojné smrti (*The Oregon Death with Dignity Act, 1997*)

Umožněna: asistovaná sebevražda

Věkový limit: nad 18 let

Podmínky: Dvě ústní žádosti o léky ukončující život alespoň 15 dní od sebe. Písemná žádost podepsaná před svědky. Posudek druhého lékaře. Dostatečná svéprávnost k takovému kroku, přičemž psychicky nemocný pacient má právo jen na základě soudního rozsudku, který potvrdí, že je schopen o tom rozhodnout. Lékař se musí ujistit, že se jedná o informovaný souhlas.¹⁷⁷

Statistika: 105 (2015)

¹⁷⁷ JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. *Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries*. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28.

Vermont

Právní základ: Zákon č. 39, Zákon státu Vermont o volbě pacienta a kontrole ukončování života (*Vermont Patient Choice and Control at the End of Life Act, 2013*)

Umožněna: asistovaná sebevražda

Věkový limit: nad 18 let

Statistika: přibližně 13 osob ročně

Washington

Právní základ: Zákon státu Washington o důstojné smrti (*Washington Death with Dignity Act, Initiative 1000, RCW 70.245, 2008*)

Umožněna: asistovaná sebevražda (není povoleno z důvodu duševního stavu)

Věkový limit: nad 18 let

Statistika: 212 (2016)

Washington, D.C.

Právní základ: Zákon o důstojné smrti (*B21-0038, the Death with Dignity Act of, 2015*)

Umožněna: asistovaná sebevražda (není povoleno z důvodu duševního stavu)

Věkový limit: nad 18 let

Statistika: 0

Závěr

Jak vyplývá z této práce, právní úprava ustavující právo na dobrou smrt či úprava tyto postupy zohledňující může mít mnoho podob, od benevolentní po velmi přísnou. Jurisdikcí, které povolují za splnění určitých podmínek aktivní eutanazii a asistovanou sebevraždu, rychle přibývá, a to i přesto, že o umožnění daného postupu byl vždy veden lýtý boj na půdě parlamentu s ohledem na jeho spornost z hlediska etiky a tradic. Ke změnám dochází, jak díky iniciativě zákonodárných sborů, tak i díky judikatuře soudů reagujících na konkrétní případy trpících pacientů a jejich lékařů (Itálie, Německo, Nizozemsko, Kanada, Japonsko, Montana, Kolumbie).

Ačkoli byla eutanazie a asistovaná sebevražda povolena povětšinou poměrně nedávno, tématu je v obecné rovině v rámci zahraniční i česky psané literatury věnováno mnoho pozornosti. Díky existující literatuře, která šíří znalosti a zkušenosti z jiných jurisdikcí, nově přijaté právní úpravy často reflektují vnímané problémy předchozích právních úprav a do systému zabudovávají originální kontrolní mechanismy.

Problematiku právní úpravy dobré smrti však nelze zužovat pouze na úpravu činící aktivní eutanazii a asistovanou sebevraždu beztrestnou. I jurisdikce, které v rámci trestního zákoníku upravují privilegované trestné činy (s nižší trestní sazbou) účast na sebevraždě a zabití na žádost oběti, fenomén usmrcení na žádost trpící oběti reflektují a tím pádem i přiznávají, že eutanazii a asistovanou sebevraždu nelze vždy posuzovat stejně jako vraždu.

Ze statistik uváděných kontrolními nebo statistickými orgány vyplývá, že v zemích, kde byla eutanazie nebo asistovaná sebevražda umožněna, čísla mírně ale kontinuálně stoupají. Odborná literatura nabízí několik možných zdůvodnění. Je možné, že eutanazie je obecně společností lépe přijímána, což může mít své příčiny v sekularizaci společnosti. Dále může ustálení praxe vést k tomu, že pacienti o eutanazii či asistovanou sebevraždu častěji žádají. Zmiňována je též možnost, že lékaři ztrácejí díky ustálení praxe strach případy oznamovat. Opačnou odpověď nabízí tzv. teorie kluzkého svahu, podle které se eutanazie, pokud se jednou povolí, začne neúměrně

používat i v případech, pro které nebyla původně zamýšlena. V případě Švýcarska může být důvodem pro růst počtu úmrtí i tzv. turistika za smrtí.¹⁷⁸

Přístup lidí k vlastní smrti se proměňuje s tím, jak se společnost liberalizuje. Přesto zůstává téma eutanazie a asistované sebevraždy citlivé, což se projevuje i revolučními změnami právní úpravy a tím, jak do problematiky zasahují soudy. Právní úpravy eutanazie a asistované sebevraždy vznikly v drtivé většině případů teprve nedávno, stále se vyvíjejí a podléhají častým změnám, díky čemuž jakýkoli popis právní úpravy problematiky rychle zastarává. Zároveň jde o komplexní problematiku, která v sobě spojuje rozdílné pohledy z hlediska etiky, medicíny a práva.

Zdroje

Obecné zdroje

- DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2687-3
- NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*. Praha: Paseka, 2016. ISBN 978-80-7432-747-6
- JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28
- JONES, Roland M. SIMPSON, Alexandr I. F. Medical Assistance in Dying: Challenges for Psychiatry. *Front Psychiatry* [online]. 2018 Dec 10 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295549/>
- End-of-Life Care Research Group: Achieving the best palliative and end-of-life care. *Ncbi.nlm.nih.gov* [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <http://www.endoflifecare.be/about-us>
- Asistovaná sebevražda ve Švýcarsku láká i Čechy, *Echo24.cz*, 21.8.2014 [online]. [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/i7Ucc/asistovana-sebevrazda-ve-svycarsku-laka-i-cechy>
- KŘEČKOVÁ, Veronika. Eutanazie a trestní právo, Rigorózní práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta. [online]. [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/150032298>
- PEJCHALOVÁ-GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra. Eutanazie a pomoc při sebevraždě, Informační podklad č. 5.244, Parlamentní institut, září 2005
- Komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku. Dostupné ze systému ASPI

Judikatura ESLP

- End of life and the European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights. [cit. 30.9.2019] Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf
- *Pretty v. the United Kingdom*, Press release, 29.4.2002, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15] https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#_ftn1
- *Koch v. Germany*, Information Note on the Court's case-law No. 154, červenec 2012, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22002-6416%22>

¹⁷⁸ NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: Prakticky o posledních věcech člověka*, s. 229-231

- Glass v. United Kingdom, Information Note on the Court's case-law No. 62, březen 2004, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-4464%22%5D%7D>
- Lambert and Others v. France, Information Note on the Court's case-law 186, červen 2015, European Court of Human Rights. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-10758%22%5D%7D>

Švýcarsko

- Swiss Criminal Code of 21 December 1937. Dostupné z: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/index.html>
- Death by Request in Switzerland: Post-traumatic stress disorder and complicated grief after witnessing assisted suicide [online]. 19/06/2019 [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.ieb-eib.org/en/news/end-of-life/mental-health/death-by-request-in-switzerland-post-traumatic-stress-disorder-and-complicated-grief-after-witnessing-assisted-suicide-1627.html>
- A WAY OUT Growing number of people sign up for assisted suicide. <https://www.swissinfo.ch> [online]. FEB 14, 2018 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/eng/a-way-out_growing-number-of-people-sign-up-for-assisted-suicide/43899702
- Assistierter Suizid nach Geschlecht und Alter, Bundesamt für Statistik [online]. [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/aktuell/neue-veroeffentlichungen.assetdetail.3742880.html>
- Our Society [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://exit.ch/en/who-is-exit/>
- MILLS, George. What you need to know about assisted suicide in Switzerland. Dostupné z: www.thelocal.ch [online]. 3 May 2018 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://www.thelocal.ch/20180503/what-you-need-to-know-about-assisted-death-in-switzerland>
- Asisted suicide, Exit Romandie. [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://exit-romandie.ch/assistance-suicide-exit/>
- Exit Vision, Mission & Values, Exit International [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://exitinternational.net/about-exit/our-philosophy/>
- Self-determination in life and in death, Life circle [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://www.lifecircle.ch/?p=about&l=en>
- Brochure of DIGNITAS. [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: http://www.dignitas.ch/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=5&lang=en

Německo

- Strafgesetzbuch, Gesetze im internet. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
- Důvodová zpráva k tisku č. 18/5373, návrh zákona o trestnosti profesionálního podporování sebeusmrcení (*Entwurf eines Gesetzes zur Strafbarkeit der geschäftsmäßigen Förderung der Selbsttötung*) ze dne 1. 7. 2015, 18. volební období. [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/053/1805373.pdf>
- German court to decide legality of assisted suicide. Dw.com [online]. [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/german-federal-court-rules-patients-should-have-access-to-life-ending-drugs/a-37790952>

- „Rozhodnutí o vlastní smrti je základní lidské právo.“ Německo rozšíří možnosti eutanazie, Česká televize, 26. 2. 2020. [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3054080-rozhodnout-o-vlastni-smrti-je-zakladni-lidske-pravo-nemecko-rozsiri-moznosti-eutanazie>
- Rozsudek Spolkového ústavního soudu 2 BvR 2347/15, 2 BvR 2527/16, 2 BvR 2354/16, 2 BvR 1593/16, 2 BvR 1261/16, 2 BvR 651/16 ze dne 26. 2. 2020 [online]. [cit. 2019-03-13]. Dostupný z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/02/rs20200226_2bvr234715.html
- PROCHÁZKA, Tomáš. Nekonečné téma eutanazie. Ihned.cz [online]. 26. 4. 2019 [cit. 2019-09-11]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66560860-nekonecne-tema-eutanazie>

Nizozemsko

- Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (*Zákon o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě*). Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request>
- Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (*Zákon o ukončení života na žádost a o asistované sebevraždě*), Overheid.nl. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0012410/2018-08-01>
- Euthanasia in the Netherlands. Knmg.nl [online]. 16 August 2017 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://www.knmg.nl/actualiteit-opinie/nieuws/nieuwsbericht/euthanasia-in-the-netherlands.htm>
- Regional Euthanasia Review Committees, Annual Reports[online]. [cit. 2019-09-06]. Dostupné z: <https://english.euthanasiacommissie.nl/the-committees/documents/publications/annual-reports/2002/annual-reports/annual-reports>
- Euthanasia and newborn infants. Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-and-newborn-infants>.
- Euthanasia, assisted suicide and non-resuscitation on request. Government.nl [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.government.nl/topics/euthanasia/euthanasia-assisted-suicide-and-non-resuscitation-on-request>
- Dutch law on Termination of life on request and assisted suicide, World Federation of Right to Die Societies. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://www.worldrtd.net/dutch-law-termination-life-request-and-assisted-suicide-complete-text>

Belgie

- Loi relative à l'euthanasie. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2002052837&table_name=loi.
- Loi du 16 mars 2009 relative aux soins palliatifs, à la directive anticipée et à l'accompagnement en fin de vie. Dostupné z: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n1/jo>.
- Loi modifiant la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, en vue d'étendre l'euthanasie aux mineurs. [online]. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2014022803

- Wet betreffende de palliatieve zorg, Justel. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2002061446&table_name=wet.
- Federale controle en evaluatiecommissie euthanasie. [online]. aktualizace 07/17/2018 [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/advies-en-overlegorgaan/commissies/federale-controle-en-evaluatiecommissie-euthanasie>.
- Forum EOL: ORIGINE ET OBJECTIFS. Eol.admd.be [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <http://www.eol.admd.be/>
- Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Documenten [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné na: <https://overlegorganen.gezondheid.belgie.be/nl/documenten>
- „Après que la demande du patient a été traitée par le médecin, la possibilité d'accompagnement psychologique est offerte aux personnes concernées.“ Loi modifiant la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, en vue d'étendre l'euthanasie aux mineurs. [online]. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2014022803
- EUTHANASIA OF NEWBORNS AND THE GRONINGEN PROTOCOL. ieb-eib.org [online]. 2014 [cit. 2019-09-05], s. 3. Dostupné z: <https://www.ieb-eib.org/docs/pdf/2015-02/doc-1554801153-42.pdf>

Lucembursko

- Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide. Dostupné z: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo>.
- Euthanasia and assisted suicide: Law of 16 March 2009. <http://sante.public.lu> [online]. June 2010 [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <http://sante.public.lu/fr/publications/e/euthanasie-assistance-suicide-questions-reponses-fr-de-pt-en/euthanasie-assistance-suicide-questions-en.pdf>
- Commission Nationale de Contrôle et d'Évaluation de l'application de la loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide: Cinquième rapport à l'attention de la Chambre. [Sante.public.lu](http://sante.public.lu) [online] s. 5 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <http://sante.public.lu/fr/publications/r/rapport-loi-euthanasie-2017-2018/rapport-loi-euthanasie-2017-2018.pdf>.
- Demander un congé pour l'accompagnement d'une personne en fin de vie. [Guichet.public.lu](http://guichet.public.lu) [online]. [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: <https://guichet.public.lu/fr/citoyens/travail-emploi/conges-jours-feries/situation-personnelle/conge-accompagnement-fin-vie.html>
- S'informer sur une demande d'euthanasie ou d'assistance au suicide. <https://guichet.public.lu> [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné z: <https://guichet.public.lu/fr/citoyens/famille/euthanasie-soins-palliatifs/fin-de-vie/euthanasie-assistance-suicide.html>.
- JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries: 5 Luxembourg [online]. Parliament of Canada:Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28

Kanada

- Act to amend the Criminal Code and to make related amendments to other Acts (Medical Assistance in Dying), [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/C-14/royal-assent>
- Medical assistance in dying, Government of Canada. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/medical-assistance-dying.html#a2>
- Report of operations 2018 – 2019, Voluntary Assisted Dying Review Board. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/publications/health-system-services/medical-assistance-dying-interim-report-april-2019.html>
- Parliament considers protecting physician conscience rights, 17.1.2019, ARPA Canada. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://arpacanada.ca/news/2019/01/17/parliament-considers-protecting-physician-conscience-rights/>

Kalifornie (Spojené státy americké)

- End of Life Option Act, Bill of Assembly of California AB 15 [online]. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: https://leginfo.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201520162AB15
- JULIA, Nicol. TIEDEMANN, Marlisa. *Euthanasia and Assisted Suicide: The Law in Selected Countries*. [online]. Parliament of Canada: Research Publications [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2015116E#a28
- California End of Life Option Act 2017 Data Report, California Department of Public Health [online]. [cit. 2019-10-01] Dostupné z: <https://www.cdph.ca.gov/Programs/CHSI/CDPH%20Document%20Library/2017EOLADat aReport.pdf>
- California End of Life Option Act 2018 Data Report, California Department of Public Health. [cit. 2019-10-01]. Dostupné z: <https://www.cdph.ca.gov/Programs/CHSI/CDPH%20Document%20Library/CDPH%20End %20of%20Life%20Option%20Act%20Report%202018-FINAL.pdf>

Victoria (Austrálie)

- Voluntary Assisted Dying Act 2017, No. 61 of 2017 [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: [http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/PubStatbook.nsf/f932b66241ecf1b7ca256e92000e23be/B320E209775D253CCA2581ED00114C60/\\$FILE/17-061aa%20authorised.pdf](http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/PubStatbook.nsf/f932b66241ecf1b7ca256e92000e23be/B320E209775D253CCA2581ED00114C60/$FILE/17-061aa%20authorised.pdf)
- Voluntary Assisted Dying Bill 2017, Research Papers, Parliament of Victoria. [online]. [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.parliament.vic.gov.au/publications/research-papers/download/36-research-papers/13834-voluntary-assisted-dying-bill-2017>
- Voluntary Assisted Dying Review Board Reports To Parliament, Minister for Health, 28.8.2019 [online]. [cit. 2019-10-03] Dostupné z: <https://www.premier.vic.gov.au/voluntary-assisted-dying-review-board-reports-to-parliament/>
- Report of operations 2018-19, Voluntary Assisted Dying Review Board. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <https://www.bettersafercare.vic.gov.au/sites/default/files/2019-08/VADRB%20Report%20of%20operations%202018-19%20FINAL.pdf>

Srovnání právní úpravy, která zmírňuje hrozící trestní postih v případě aktivní eutanazie nebo asistované sebevraždy

- Eutanazie v právním řádu ČR, epravo, 20. 10. 2004. [cit. 2019-10-14]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-v-pravnim-radu-cr-28721.html>
- Dánsko, Straffeloven. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://danske.love.dk/straffeloven>
- Chorvatsko, Kazneni zakon. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>
- Itálie, *Codice Penale* [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>
- Asistovaná sebevražda za určitých podmínek není nezákonná, rozhodl italský soud, 26.9.2019, Česká televize. [cit. 2019-10-15] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2934512-asistovana-sebevrazda-za-urcitych-podminek-neni-nezakonna-rozhodl-italsky-soud>
- Norsko, Penal Code (oficiální anglický překlad), kapitola 2 (*Kapittel 2*). Lovdata. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
- Polsko, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Prawo Sejm. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>
- Portugalsko, Código Penal, Decreto-Leo n. 48/95, kapitola I Trestné činy proti osobám (*Dos crimes contra as pessoas*). [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://dre.pt/web/guest/legislacao-consolidada/-/lc/124532375/201910140856/73759125/diploma/indice>
- Rakousko, Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB). Rechtsinformationssystem des Bundes. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>
- Rumunsko, Codul penal din 17 iulie 2009. Portal Legislativ. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>
- Řecko, ποινικού κώδικα. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodikis-nomothesias/nomos-4619-2019-phek-95a-11-6-2019.html>
- Španělsko, Código Penal. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>